

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Petra Soklová

**Trestné činy proti lidské důstojnosti
v sexuální oblasti**

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Brníčku dne 26. června 2014

.....

Petra Soklová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. JUDr. Alexanderu Nettovi, CSc., za odborné vedení, poskytnutí rad a připomínek.

OBSAH

SEZNAM PŘÍLOH	6
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
ÚVOD	8
1 Trestný čin znásilnění	10
1.1 Obecné vymezení trestného činu znásilnění a srovnání s předchozí právní úpravou	10
1.2 Objekt trestného činu znásilnění	13
1.3 Objektivní stránka trestného činu znásilnění	13
1.3.1 Vybrané znaky kvalifikovaných skutkových podstat znásilnění	19
1.4 Pachatel trestného činu znásilnění	21
1.4.1 Osoba pachatele trestného činu znásilnění	23
1.5 Subjektivní stránka trestného činu znásilnění	25
1.6 Trestný čin znásilnění ve srovnání s trestným činem sexuálního nátlaku ..	26
1.7 Sankcionování pachatelů trestného činu znásilnění	27
1.7.1 Léčba sexuálních delikventů	27
1.8 Znásilnění v evropských souvislostech	29
1.9 Výskyt trestného činu znásilnění ve statistikách 2010 - 2013	33
2 Trestný čin pohlavní zneužití	35
2.1 Trestný čin pohlavního zneužití - obecné vymezení a srovnání s předchozí právní úpravou	35
2.2 Objekt trestného činu pohlavního zneužití	36
2.3 Objektivní stránka trestného činu pohlavního zneužití	37
2.4 Pachatel trestného činu pohlavního zneužití	40
2.4.1 Osoba pachatele trestného činu pohlavního zneužití	40
2.4.2 Mladistvý jako pachatel trestného činu pohlavního zneužití	42
2.5 Subjektivní stránka trestného činu pohlavního zneužití	44
2.6 Trestný čin pohlavní zneužití ve srovnání s trestným činem sexuálního nátlaku	44
2.7 Sankcionování pachatelů pohlavního zneužití	47
2.7.1 Léčebné programy pro osoby s poruchou sexuální preference	48

2.8	Pohlavní zneužití v evropských souvislostech.....	49
2.9	Výskyt trestného činu pohlavního zneužití ve statistikách v letech 2010 - 2013	52
2.10	Trestný čin pohlavního zneužití de lege ferenda	53
3	Oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.....	54
3.1	Postavení oběti v právní úpravě.....	55
3.1.1	Práva obětí v trestním řízení.....	58
3.2	Oběti znásilnění a oběti pohlavního zneužívání	60
3.2.1	Oběti znásilnění	60
3.2.2	Oběti pohlavního zneužívání	62
3.3	Postup při lékařském vyšetření oběti sexuální agrese	63
3.4	Vedení výslechu dětských obětí.....	64
3.4.1	Praktické zásady pro vedení výslechu dětí	66
	ZÁVĚR.....	67
	PŘÍLOHY	70
	BIBLIOGRAFIE.....	74
	Odborná literatura	74
	Odborné časopisy	75
	Internetové stránky.....	76
	Právní předpisy a úmluvy Rady Evropy.....	77
	Judikatura.....	78
	ABSTRAKT.....	80
	ABSTRACT	81
	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / KEY WORDS.....	82

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Podíl jednotlivých druhů trestné činnosti za rok 2013

Příloha 2: Kriminalita v ČR v letech 2010 až 2013

Příloha 3: Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v ČR v letech 2010 až 2013

Příloha 4: Trestný čin znásilnění v ČR v letech 2010 až 2013

Příloha 5: Trestná čin znásilnění v jednotlivých oblastech ČR v letech 2010 až 2013

Příloha 6: Ochranná opatření uložená v ČR za trestný čin znásilnění v roce 2013

Příloha 7: Trestný čin pohlavní zneužití v ČR v letech 2010 až 2013

Příloha 8: Pohlavní zneužití - věková skladba odsouzených osob v ČR za rok 2013

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestní řízení soudím (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdních předpisů
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které jsou po rekodifikaci uceleně zařazeny do hlavy třetí trestního zákoníku. Právní úprava směřuje k ochraně lidské svobody ve smyslu svobody rozhodování o sexuálních stycích. Ochrana je poskytována také mravnímu a tělesnému vývoji dětí. Přestože mravnostní kriminalita v rámci celkové kriminality představuje jen nepatrné procento, trestné činy, které pod ni lze zařadit, považuji za jedny z nejzávažnějších. Potřebnost věnovat se této oblasti spatřuji i v tom, že je těmito trestnými činy zasahováno do nejcitlivější sféry osobní integrity. K volbě tématu mě vedla dále skutečnost, že se jedná o sféru, kde je potřeba využít poznatky z jiných oborů např. medicínské. Jelikož se však jedná o téma nesmírně rozsáhlé, rozhodla jsem se důkladněji zpracovat dva nejčastěji páchaná trestné činy, a to trestný čin znásilnění a trestný čin pohlavní zneužití. Ty lze, dle mého názoru, považovat za nejzávažnější.

Primárním cílem mé práce je zejména podrobná analýza trestného činu znásilnění a trestného činu pohlavního zneužití, která je doplněna o zpracování aktuální problematiky, a to obětí trestných činů. Práce je dále zaměřena na vyhledání sporných oblastí a obsahuje návrhy možných změn platné právní úpravy. Samozřejmou součástí je srovnání stávající právní úpravy s právní úpravou předchozí. Sekundárním cílem pak je představit typologie osobností pachatelů a obětí.

Ve své diplomové práci využívám především metodu komparativní a analytickou. Současná právní úprava obsahuje mnoho pojmů, které je nutné vyložit. Stejně tak je nezbytné a zároveň zajímavé zhodnotit dostupné statistické údaje. Odborná literatura, která je k dispozici a ze které také čerpám, je poměrně bohatá. Nezastupitelnou roli však hraje soudní judikatura, bez které se nelze obejít, a opomenout nelze ani evropské úmluvy věnující se této problematice.

Samotná práce je členěna do tří základních kapitol. Kapitola první se zabývá trestným činem znásilnění. Zahrnuje jeho obecné vymezení, vývoj právní úpravy, vymezení znaků skutkové podstaty znásilnění se zaměřením na judikaturou definované pojmy. Obsahuje členění pachatelů trestného činu znásilnění i způsoby jejich léčby. Další podkapitoly jsou věnované srovnání trestného činu znásilnění s trestným činem sexuálního nátlaku a sankcionování. Poměrně velký prostor je

vymezen pro úpravu znásilnění v evropských souvislostech, tedy úprava na poli Rady Evropy i Evropské unie.

Druhá kapitola pojednává o trestném činu pohlavního zneužití. Konstrukce kapitoly je vystavěna obdobně jako kapitola první. Zaměřena je však především na věkovou hranici pro začátek sexuálního života, která je stanovena na 15 let, a na mladistvého jako pachatele trestného činu pohlavního zneužití. Za důležité jsem opět považovala zařazení podkapitoly, která směřuje k objasnění evropské úpravy, která je velmi bohatá a České republiky se neodmyslitelně týká. V závěru této kapitoly je upravena část, která se výhradně zaměřuje na trestný čin pohlavní zneužití *de lege ferenda*.

Obsahem třetí kapitoly jsou oběti sexuálně motivovaných trestných činů. Rozhodla jsem se této problematice věnovat samostatnou kapitolu i s ohledem na poměrně novou právní úpravu. Pozornost je soustředěna zejména na typologii obětí, postavení obětí podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, nevyjímaje kritiku některých procesních práv, která obětem zaručuje. Pozastavení si zaslouží zejména některá ustanovení, které se týkají práva na informace. V souvislosti s tímto zákonem je zmíněna také možnost uložení určitých předběžných opatření. Konec kapitoly vymezuje postupy při lékařském vyšetření obětí sexuální agrese a zásady, které by měly být dodržovány orgány činnými v trestním řízení, pokud vedou k výsledkům dětských obětí.

Ve své diplomové práci se nevěnuji dalším trestným činům, které hlava třetí trestního zákoníku obsahuje, a to zejména z toho důvodu, že to stanovený rozsah práce neumožňuje. Pro vyčerpání tématu by bylo nutné zabývat se všemi, já osobně bych se však pro další výzkum zaměřila na analýzu trestného činu výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií. Ten se totiž díky rozvoji moderních technologií stává velmi snadno proveditelným a v negativním smyslu populárním.

1 Trestný čin znásilnění

1.1 Obecné vymezení trestného činu znásilnění a srovnání s předchozí právní úpravou

Znásilnění, které můžeme považovat za profilující trestný čin hlavy třetí trestního zákoníku, nacházíme v ustanovení § 185 tr. zák. Stejně jako ostatní trestné činy této hlavy je trestný čin znásilnění spojen se sexuálním pudem člověka. Moderní společnost však sexuální chování jedinců reguluje, a to nejen normami právními, ale i náboženskými či etickými.¹ Názory na mravnostní kriminalitu se samozřejmě měnily a náhledy v průběhu dějin vyvíjely. Pro ilustraci lze uvést, že ve středověku bylo znásilnění chápáno jako útok na čest rodiny a v podstatě šlo „jen“ o majetkový problém. Až kolem 12. století se prosazuje názor, že jde o trestný čin spáchaný na ženě.² Hořce úsměvně pak působí teorie z 18. století, kdy i podle učebnic lékařské právní vědy bylo znásilnění téměř nemožné, pokud se žena bránila, resp. kladla vážně míněný odpor.³ Stejně absurdně působí smýšlení z počátku 19. století, že těhotná žena nemůže vznést obvinění ze znásilnění, jelikož početí vyžaduje ženský orgasmus, který znásilňovaná žena nezažije.⁴ Či nařknutí žen v 60. letech 20. století, že jejich „ne“ ve skutečnosti znamená „ano“ a svým nesouhlasem jen oddalují téměř jisté svolení se sexuálním stykem.⁵

Závažnost, z mého pohledu i krutost, trestného činu znásilnění, který zasahuje velmi intimní sféru osobní integrity člověka, je dnes neoddiskutovatelná. Od dřívější charakteristiky pachatele se v současnosti středobodem zájmu stává oběť znásilnění. Krokem kupředu je zajisté přijetí zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, který nejenže odstraňuje chybějící implementaci rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001, o postavení obětí v trestním řízení, ale i posiluje práva oběti a novelizuje další zákony.⁶ Vzhledem k důležitosti problematiky považuji za nutné, věnovat jí samostatnou kapitolu své diplomové práce.

¹ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese - znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: MAXDORF, 2008, s. 150.

² Tamtéž, s. 12.

³ BOURKE, Joanna. *Znásilnění - dějiny od roku 1860 do současnosti*. Praha: Mladá fronta, 2010, s. 32.

⁴ Tamtéž, s. 60.

⁵ Tamtéž, s. 73.

⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 11 - 12.

V podobě zločinu násilného smilstva lze znásilnění nalézt již v zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, kde bylo upraveno v §§ 125 a 126 z. č. 117/1852 ř.z.⁷. Hmotněprávní úprava znásilnění od té doby doznala posunu jak v předmětu útoku, tak i v jednání pachatele. Myslím si, že je vhodné připomenout genezi trestného činu znásilnění právě od roku 1950.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. zařadil znásilnění do hlavy sedmé (Trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka), oddílu druhého. Základní skutková podstata upravená v § 238 zněla takto:

(1) *Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až deset let.*

Novelou bylo odnětí svobody na doživotí ve třetím odstavci změněno na odnětí svobody na 15 až 25 let, v případech, kdy měl čin za následek smrt. 1. ledna 1962 nabyl účinnosti z. č. 140/1961 Sb., který právní úpravu dále posunul. Znásilnění upravoval v hlavě osmé (Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti), oddíl druhý. § 241 odst. 1:

(1) *Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.*

Jelikož tento zákon platil až do 1. ledna 2010, prošel si samozřejmě mnoha změnami. Nelze nezmínit novelu č. 144/2001 Sb., od které je za předmět útoku považován i muž. Do té doby bylo jednání spáchané na muži odpovídající trestnému činu znásilnění kvalifikováno jako vydírání.⁸ Novela také rozšířila donucení k souloži, uvedené v základní skutkové podstatě, o donucení k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Tento pojem nelze zcela ztotožnit se současným pojmem jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. Tuto novelu považuji za velmi žádoucí, protože opomenutí mužů jako možných předmětů útoku a jiných forem znásilnění než je „standardní“ soulož bylo přinejmenším zarážející. Také zařazení donucení k análnímu nebo orálnímu sexu pod trestný čin znásilnění bylo více než

⁷ zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

⁸ HEJDUK, Marek. Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání). *Trestní právo*, 2011, roč. 15, č. 12, s. 23.

potřebné. Jde o aktivity, které uspokojují sexuální pud pachatele, a nebylo důvodu, aby byly trestány mírněji jako omezování osobní svobody u méně závažných aktivit, nebo jako vydírání u forem závažnějších.⁹ Pro představu z. č. 140/1961 Sb. v základní skutkové podstatě za trestný čin znásilnění umožňoval uložit trest odnětí svobody na dvě léta až osm let, za trestný čin omezování osobní svobody trest odnětí svobody až na dvě léta a za trestný čin vydírání trest odnětí svobody až na tři léta. Pozitivní změnou oproti předchozí úpravě je fakt, že právě novelizujícím zákonem č. 144/2001 Sb. bylo jako znak kvalifikované skutkové podstaty zavedeno spáchání činu na osobě mladší než osmnáct let. V roce 2006 došlo ještě k rozšíření, spočívajícím v možnosti potrestat pachatel výjimečným trestem, pokud by způsobil po naplnění základní skutkové podstaty navíc smrt.¹⁰

S rekonstrukcí trestního práva hmotného v roce 2009 přichází i nová systematika trestního zákoníku. Trestný čin znásilnění je zařazen do hlavy III. spolu s dalšími, které spadají pod trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Tím, že zákonodárce uceleně zařadil sexuální trestné činy do hlavy III., dává také najevo, jak důležitý skupinový objekt tato ustanovení chrání. Je nasnadě, že umístění hned za trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství ukazuje, že systematika účinného trestního zákoníku staví na první místo v trestněprávní ochraně právě člověka. Jde o přístup odlišný, než který byl zvolen v z. č. 140/1961 Sb. a který byl dle mého názoru poplatný době, ve které byl účinný.¹¹

Současná podoba základní skutkové podstaty trestného činu znásilnění v **z. č. 40/2009 Sb.** opět doznala změn jak ve formě sexuálního útoku, tak i ve způsobu donucení. Právní úpravu nacházíme v **§ 185 tr. zák.:**

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

Právní úprava znásilnění obsahuje pojmy, které je potřeba definovat a bez nichž nelze tento trestný čin analyzovat. Více se této problematice budu věnovat v následujících kapitolách.

⁹ KOLÁŘ, Jiří. Trestný čin znásilnění a jeho oběti. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 9, s. 565 - 566.

¹⁰ zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 320/06 Sb. účinném ke dni 1. září 2006,

¹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 154 - 155.

1.2 Objekt trestného činu znásilnění

S objektem trestného činu je spojena ochranná funkce trestního práva. Existují vztahy či hodnoty, které pachatel za žádných okolností nesmí porušovat či ohrožovat. Trestní zákoník však nechrání všechny možné objekty, ale jen ty, jejichž důležitost vyžaduje záštitu trestního práva jakožto *ultima ratio*.¹²

Objektem trestného činu znásilnění je právo člověka svobodně se rozhodovat o pohlavním životě.¹³ Je na každém z nás, jaký pohlavní život si zvolíme. Tato volba patří mezi nejzákladnější práva, jaká lidská bytost má. Sama lidská důstojnost však zahrnuje mnohem více oblastí, jak napovídá i čl. 10 Listiny základních práv a svobod, který zní: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“¹⁴

Předmětem útoku je kterýkoli člověk, tedy žena i muž, popř. hermafrodit¹⁵. To potvrzuje i vymezení objektu trestného činu znásilnění v usnesení Nejvyššího soudu ČR, které stanoví, že se jedná o právo muže, ženy (jiného) svobodně rozhodovat o svém pohlavním životě.¹⁶ Obecně se nebere u znásilňované osoby v potaz věk, vyspělost, způsob života, pověst, vzdělání, zkušenosti, zájmy ani to, zda jde o osobu pohlavně nedotčenou, či takovou, s kterou měl již dříve pachatel pohlavní styk. Věk je však zohledňován v okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby, viz § 185 odst. 2 písm. c), § 185 odst. 3 písm. a) tr. zák.¹⁷

1.3 Objektivní stránka trestného činu znásilnění

Díky znakům objektivní stránky trestného činu můžeme odlišit jednotlivé typy trestných činů. Poskytuje nám charakteristiku trestného činu z vnějšího pohledu. Mezi její obligatorní znaky patří jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Fakultativně se vyskytuje místo, čas a způsob jednání popř. účinek.¹⁸

¹² Spojeno se zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 tr. zák).

¹³ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 548.

¹⁴ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestí právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 116.

¹⁵ Oboupohlavní bytost, u které se vyskytují současně mužské i ženské pohlavní orgány.

¹⁶ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. 6 Tdo 1567/2011-32

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s.1836.

¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 249.

Dle Jelínka objektivní stránka trestného činu charakterizuje způsob spáchání trestného činu a jeho následky.¹⁹

Objektivní stránka trestného činu znásilnění v § 185 odst. 1 spočívá v tom, že:

- pachatel násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu styku nebo
- pachatel k takovému činu využije bezbrannosti jiného.

Jedná se o trestný čin, který se skládá z dvojího jednání, a to z jednání násilného a z pohlavního styku.²⁰ Dle důvodové zprávy lze pod stávající základní skutkovou podstatu trestného činu znásilnění podřadit jednání, která byla podle předchozí právní úpravy postihována jako trestný čin vydírání, avšak bez nejmenších pochyb tato jednání patřila mezi sexuální trestné činy, které jsou i přísněji sankcionovány. V § 185 tr. zák., a to jak v základní, tak v kvalifikovaných skutkových podstatách, nacházíme pojmy, které je třeba správně vykládat. K náležité interpretaci přispívá zejména judikatura.

Pojem **násilí** je vymezen jako použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli²¹ (srov. č. 17/1982 Sb. rozh. tr.). Dle § 119 tr. zák. je trestný čin spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným obdobným způsobem. Je-li naplněn znak „jiného násilím donutil k pohlavnímu styku“ právě tímto způsobem, nemůže v tomto případě naplnit znak „zneužití bezbrannosti jiného“.²² Pro naplnění znaku násilí není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním.²³ Pro naplnění znaku násilí, pokud jsou pachatel a poškozený v příbuzenském poměru, postačí menší forma odporu poškozené. A to z důvodu existence určitého vztahu závislosti (např. otec a dcera), od kterého se odvíjí i reakce poškozené na znásilnění.²⁴

Pohrůzka násilí v sobě zahrnuje jak pohrůzku bezprostředního násilí, tak pohrůzku násilí, které nemá být vykonáno ihned, ale v nejbližší nebo vzdálenější budoucnosti. K naplnění tohoto znaku je také potřeba, aby šlo o takovou pohrůzku,

¹⁹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 160.

²⁰ Tamtéž.

²¹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1837.

²² usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 11 Tdo 975/2012

²³ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. září 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011

²⁴ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 8 Tdo 994/2011

ze které je patrné, že násilí bude použito, nepodrobí-li se napadená osoba vůli útočníka²⁵ (srov. č. 17/1982 Sb. rozh. tr.). Pohrůžka nemusí směřovat ani přímo vůči napadenému. Násilí může být zaměřeno na děti poškozeného, jeho příbuzné či jeho majetek, ale obsahem musí vždy být použití fyzické síly. Bez tohoto znaku by šlo o pohrůžku jiné těžké újmy.²⁶ Avšak o pohrůžku bezprostředního násilí se bude jednat i v případě, že pachatel vůči poškozené použil psychický nátlak. Existence tohoto znaku pak nemůže být zpochybněna tím, že poškozená neprojevila vůči pachateli žádný odpor či nijak nevyjádřila svůj nesouhlas se souloží a není významné, že mezi pachatelem a poškozenou docházelo k urovnávání sporů v partnerském vztahu tím, že spolu vykonali pohlavní styk.²⁷

Hrozba způsobením majetkové újmy, vážné újmy na cti a dobré pověsti či taková, která směřuje k rozvratu manželství nebo zásahu do rodinného života, je považována za **pohrůžku jiné těžké újmy**. Lze sem zařadit i případy, kdy pachatel hrozí zveřejněním fotek se sexuální tematikou, anebo oznámením trestného činu poškozeného. O pohrůžku jiné těžké újmy zahájením trestního stíhání se bude jednat bez ohledu na to, zda se poškozený trestného činu dopustil či nikoli²⁸ (srov. č. 27/1982 Sb. rozh.tr.). Možnost spáchání znásilnění právě tímto jednáním vyvolává četné diskuze. Vytýkáno je, že již pojem „znásilnění“ odkazuje na činnost spáchanou násilím, a proto pohrůžka jiné těžké újmy se pak jeví jako znak poměrně sporný.²⁹ Také se domnívám, že tento znak se už jen do představy o trestném činu znásilnění příliš nehodí. A plně se ztotožňuji i s názorem, že dosažení kvalitní ochrany práv, která je sledována tímto ustanovením, by mohlo být dosaženo vytvořením kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vydírání.³⁰

Donucení k pohlavnímu styku představuje situaci, kdy pachatel svým násilným jednáním překoná opravdový, vážně míněný odpor znásilňované osoby, nebo že tato osoba podlehne nevidouc jiné východisko. Pokud se tedy osoba přestane bránit kvůli tomu, že již považuje svůj odpor za zcela beznadějný, nebo z pocitu odůvodněného strachu či pro vyčerpanost, bude se stále jednat o donucení. V souvislosti s donucením je třeba zkoumat, zda pachatel nejednal ve skutkovém

²⁵ ŠÁMAL. *Trestní zákoník...*, s. 1837 - 1838.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. května 2010, sp. zn. 7 Tdo 258/2010

²⁸ ŠÁMAL. *Trestní zákoník...*, s. 1838.

²⁹ ŠČERBA, Filip. K některým problémům postihu násilných trestných činů. *Kriminalistika*, 2013, roč. 46, č. 3, s. 204.

³⁰ Tamtéž.

omylu negativním podle § 18 odst.1 tr. zák. Pokud se tedy pachatel vzhledem k menšímu odporu poškozené domníval, že jde o odpor předstíraný a že ve skutečnosti poškozená s pohlavním stykem souhlasí, byla by tím vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin. Odpovědnost však není vyloučena, pokud napadená žena vyvíjí méně intenzivní odpor vzhledem k opožděnému vývoji své osobnosti a pachateli je tento stav ženy znám³¹ (srov. č. 63/1978 Sb. rozh. tr.).

Stav bezbrannosti je takový stav, ve kterém oběť není schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, či ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání. Zahrnuje takový stav, kdy oběť sama nevnímá a není tedy schopna jakéhokoli svého úsudku a jakkoli ovlivnit jednání pachatele. Dle judikatury se jedná o stav bezvědomí, oběť se nachází pod silným vlivem alkoholu, pod vlivem drog, které ji zbavily vlády nad sebou. Může se jednat i o hypnotický či umělý spánek. Osoba si vůbec neuvědomuje, co se s ní děje, nemůže ani hodnotit situaci, ke které u ní dochází, tedy k pohlavnímu styku s pachatelem.³² Bezbrannost může být způsobena i duševní poruchou a fyzickou či duševní nevyspělostí, kdy je oběť výrazně omezena v možnosti učinit důrazný projev odporu vůči jednání pachatele, zejména pokud jednání probíhá na odlehlém místě.³³ V této situaci hovoříme o bezbrannosti psychické.

Podání návykové látky poškozené osobě s cílem nebo záměrem ji znásilnit, ačkoli k dokonání trestného činu nedošlo, lze posoudit jako pokus trestného činu znásilnění podle § 21 odst. 1 a § 185 tr. zák. Pachatel se totiž již pokusil uvést poškozenou osobu do stavu bezbrannosti, ve kterém by na ní vykonal pohlavní styk.³⁴ Na druhou stranu zůstává nerozhodné, zda se poškozená osoba uvede do stavu opilosti sama, tedy dobrovolně požívá alkoholické nápoje, a pachatel využije stav vzniklý bez jeho přičinění nebo ji pachatel uvede do stavu bezbrannosti právě podáváním alkoholických nápojů v úmyslu využít následně stavu, ve kterém se osoba bude nacházet (srov. č. 17/1982 Sb. rozh. tr.).

Stav bezbrannosti je také třeba důsledně odlišovat od stavu závislosti. Závislost je na rozdíl od bezbrannosti stav, kdy se oběť nemůže zcela svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele, není však vůči němu bezbranná a má (nejedná-li se o psychickou závislost) určitý prostor

³¹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 549.

³² ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1839.

³³ rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. října 2004, sp. zn. 5 To 100/2004

³⁴ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2013, sp. zn. 7 Tdo 368/2013

ke svobodnému rozhodování. Stačí i fyzický stav závislosti. Jako příklad závislosti psychické lze uvést situaci, kdy pachatel natolik psychicky ovlivní poškozenou osobu tvrzením, že je léčitелеm, který jako jediný je schopný vyléčit její jinak nevyléčitelnou chorobu, a to i za pomoci pohlavního styku. Uvedené jednání pak nenaplní znaky znásilnění formou zneužití bezbrannosti, ale bude se jednat o trestný čin sexuálního nátlaku dle §186 odst.2 tr. zák.³⁵

V literatuře bývá také za stav bezbrannosti považován dětský věk. Dítě není způsobilé poznat a zhodnotit důvody, které by měly vést k odporu vůči jednání pachatele. Naopak nepůjde o bezbrannost, pokud je např. dívka nezletilá, ale natolik vyspělá jak po fyzické, tak po duševní stránce, že snadno pochopí pachatelův úmysl, a je schopna adekvátní projev nesouhlasu dát zřetelně najevo.³⁶ Pokud je osoba spoutána, trpí vadou, která omezuje její hybnost, nebo je upoutána na lůžku, na vozíku nebo je ochrnutá, jedná se o bezbrannost fyzickou. Takovéto osobě není umožněno vzdorovat kvůli nedostatku jejích tělesných sil a schopností.³⁷

Pohlavní styk. Pojem, který vzbuzuje v diskuzích největší vášně a který je potřeba náležitě vyložit. Definice je poměrně nic neříkající a každý si může představit nejrůznější sexuální činnosti. Za pohlavní styk je považován jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, stejného nebo odlišného pohlaví.³⁸ Jedná se o pojem širší, než představuje pojem soulož. Přesto se domnívám, že většina lidí si pod pojmem pohlavní styk představí právě soulož. Ta je však uvedena až v kvalifikované skutkové podstatě i přes to, že se bude jednat o nejčastější podobu znásilnění. Zmíněné uspořádání pak odporuje požadavku, aby se v základní skutkové podstatě nacházela typická podoba trestného činu.³⁹ Pohlavní styk je široký pojem, který zahrnuje jednání vyvolané pohlavním pudem. Podstatou těchto jednání je fyzický kontakt s druhou osobou, tj. dotyk, který směřuje k ukojení sexuálního nutkání. Mezi činnostmi, které lze podřadit, patří např. soulož, jiné pohlavní styky provedené způsobem srovnatelným se souloží (bližší vymezení v podkapitole 1.3.1),

dále např.:

³⁵ rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna, sp. zn. 2 To 12/2013

³⁶ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 550.

³⁷ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1839.

³⁸ Tamtéž, s. 1836.

³⁹ ŠČERBA: *K některým problémům...*, s. 204.

- coitus inter femora - jedná se o vsunování pohlavního údu muže mezi prsy ženy
- sactustupratio - osahávání genitálií ženy nebo muže, prsou ženy či sání bradavek
- tzv. erotické masáže - ty provádí buď pachatel druhé osobě, nebo ona jemu

Cílem jednání je uspokojení pachatele, nezáleží však na tom, zda k němu v konkrétním případě skutečně dojde.⁴⁰ Za pohlavní styk nelze považovat vzájemné osahávání, tření pohlavních orgánů, narážení do pohlavních orgánů rukama či nohama i líbání pohlavních orgánů, pokud by nebyl prokázán úmysl pachatele toto činit v úmyslu ukojení pohlavního pudu na těle jiné osoby.⁴¹ Stejně tak Nejvyšší soud nepovažuje za pohlavní styk, ve smyslu trestného činu znásilnění, hlazení po hrudníku a bříše pachatele nebo posazení nahého poškozeného na nohou pachatele.⁴² Nedomnívám se však, že by bylo možno tyto činnosti automaticky vyřadit, bude nutné pečlivě posoudit všechny okolnosti, za kterých byl čin spáchán.

I přesto, že všechna tato jednání zasahují do tělesné integrity člověka, je potřeba se zamyslet, zda je vhodné posuzovat je právě podle ustanovení trestného činu znásilnění. Znásilnění patří mezi trestné činy, které jsou u nás stále ze strany obětí hlášeny ve velice nízkém počtu. To, že je základní skutková podstata omezena právě na zmíněná jednání, nepovažuji za krok, který by měl v tomto ohledu situaci změnit. Domnívám se, že např. v případě osahávání prsou nebude mít žena přílišné nutkání takovéto jednání ohlásit. Souhlasím s názorem, že možným řešením by bylo tato jednání vrátit pod trestný čin vydírání, u kterého by bylo cílem pachatele donutit jiného k pohlavnímu styku.⁴³ Tím, že je znásilnění provedené souloží odsunuto do kvalifikované skutkové podstaty, je mylně vyvoláván dojem o menší četnosti, o určité exkluzivitě ve srovnání s množinou útoků, což si dovoluji tvrdit, není pravda.

⁴⁰ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1205/2012

⁴¹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. května 2012, sp. zn. 3 Tdo 345/2012

⁴² usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 2011, sp. zn. 7 Tdo 191/2011

⁴³ HRUŠKA, Jiří, VOLEVECKÝ, Petr. Několik poznámek k trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti podle trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2010, č. 2, s. 5.

1.3.1 Vybrané znaky kvalifikovaných skutkových podstat znásilnění

Kvalifikovanou skutkovou podstatu tvoří znaky základní skutkové podstaty a navíc je k nim připojen znak, který zvyšuje závažnost činu pro společnost. Může jít o závažnější porušení, ohrožení objektu trestného činu, o způsob spáchání, o zvláštní postavení subjektu trestného činu či o zvláštní pohnutku, která pachatele ke spáchání trestného činu vedla.⁴⁴

Domnívám se, že většina znaků, které typizují vyšší stupeň závažnosti, je zcela jasná. Trestní zákoník sám ve výkladových ustanoveních poskytuje definice. Jedná se kupříkladu o spáchání základní skutkové podstaty na dítěti, obdobně na dítěti mladším 15 let (§ 126 tr. zák.), nebo o znak spáchání trestného činu se zbraní (§ 118 tr.zák.). Ani posouzení spáchání činu na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda nebude činit problémy. Stejně tak způsobení smrti uvedeným jednáním (§ 185 odst. 2, 3, 4 tr. zák.). Zaměřím se proto jen na pojmy *soulož*, *jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží a způsobení těžké újmy na zdraví*.

Soulož (coitus) je případ spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Mužský pohlavní úd vnikne do pohlavního orgánu ženy. Ke spojení dochází v jednom okamžiku a postačí částečné zasunutí pohlavního údu muže bez toho, aniž by byla porušena panenská blána ženy. Tímto spojením je znásilnění dokonáno, není důležité, zda pachatel došel či nedošel k pohlavnímu uspokojení⁴⁵

Jiný obdobný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je vykládán judikaturou např. tak, že při jeho realizaci dochází k obdobné situaci, která je srovnatelná s tou, co nastává při souloží. Simulovaným mechanismem (jazykem, prsty, jiným předmětem) se navozuje situace stejná, jako když do pochvy ženy pronikne mužský pohlavní úd a toto jednání vyvolává stejné účinky, jako kdyby šlo o skutečnou soulož.⁴⁶ Mezi takováto jednání patří:

- orální pohlavní styk
 - felace - stimulace mužského údu ústy
 - cunnilingus - stimulace ženských rodidel, oblasti klitorisu, popř. pronikání jazykem od vchodu vagíny

⁴⁴ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 147 - 148.

⁴⁵ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1840.

⁴⁶ Tamtéž, s. 1841.

- anilingus - jednání, při kterém je drážděna oblast kolem konečníku⁴⁷
- anální pohlavní styk

Pod tento znak judikatura zařadila i tzv. digitální penetraci, tedy zasouvání prstů do pochvy ženy,⁴⁸ a to pokud lze dovodit srovnatelnost provedení i účinků jako u soulože. V některých případech však intenzita zásahu bude dosahovat jen povrchového osahávání a tyto případy je potřeba od sebe odlišit, aby bylo správně zjištěno, pod který konkrétní odstavec skutkové podstaty znásilnění se má jednání zařadit. Sexuální praktika spočívající v manuální masturbaci, tedy pohybu ruky simulující tření, pokud je prováděna poškozenou a pachatel jím sleduje své sexuální uspokojení, bude taktéž považována za jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží.⁴⁹ Nejvyšší soud ČR však upozorňuje, že je vždy třeba posuzovat míru zásahu do sexuální integrity poškozené. I to jak moc byla zasažena svoboda rozhodování o pohlavním životě. U méně intenzivních a méně traumatizujících zásahů výše zmíněný znak naplněn nebude.⁵⁰ Jde o závěr zcela logický, se kterým nelze jinak než souhlasit. Je potřeba posuzovat případ od případu se všemi jeho zvláštnostmi a okolnostmi, nevylučuje věk oběti, její sexuální zkušenosti atd. Je třeba dbát na to, aby pachatel za jednání, které mělo menší dopad na osobu poškozenou, nebyl potrestán stejně jako pachatel sice stejného jednání, které však způsobilo oběti zásah mnohonásobně citelnější.

Těžká újma na zdraví je vymezena v § 122 odst. 2 tr. zák. Pachatel znásilnění je odpovědný za těžší újmu na zdraví, pokud poškozená v důsledku šoku, který vyvolalo právě násilné jednání pachatele, ztratila orientaci a spadla při útěku přes zábradlí a utrpěla poruchu zdraví trvající delší dobu.⁵¹ Pachatel nemusí mít ani v úmyslu takovou újmu způsobit. Stačí, že s ohledem na skutkové okolnosti, měl a mohl předpokládat vznik závažného následku.⁵² Jinak řečeno, pokud je dohledána příčinná souvislost, postačí pro odpovědnost pachatele nedbalost.

Jde o oblast, která je taktéž vymezována především judikaturou. Těžkou újmu na zdraví podle § 122 odst. 2 písm. i) tr. zák. je i duševní porucha trvající delší dobu. Konkrétně se může jednat o posttraumatickou stresovou poruchu, která po

⁴⁷ HEJDUK: *Komparace trestného činu...*, s. 24.

⁴⁸ usnesení Nejvyššího soudu ČR, ze dne 15. prosince 2005, sp.zn. 3 Tdo 1305/2005

⁴⁹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. dubna 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012

⁵⁰ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. října 2010, sp. zn. 7 Tdo 1044/2010

⁵¹ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 1983, sp. zn. 6 To 39/82

⁵² usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. října 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012

delší dobu trvá jako vážná porucha zdraví.⁵³ Ne každá psychická porucha má tedy charakter těžké újmy na zdraví. Je potřeba sledovat, jak se porucha u poškozené vyvíjí a také jak ovlivnila její dosavadní život.

Na závěr je třeba dodat, že dle § 185 odst. 5 je příprava u trestného činu znásilnění trestná.

1.4 Pachatel trestného činu znásilnění

Trestný čin znásilnění může spáchat kterákoli fyzická osoba.⁵⁴ Jedná se o klasického představitele individuální trestní odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin. Znásilnění nenacházíme v taxativním výčtu § 7 TOPO, tudíž se ho nemůže dopustit osoba právnická. Toto však neplatí o všech trestných činech z hlavy třetí trestního zákoníku. Právnická osoba může být například odpovědná za trestný čin sexuálního nátlaku či pohlavního zneužití. Tato úprava byla vytýkána již v roce 2004, kdy byl zamítnut návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Nicméně, jak uvádí i důvodová zpráva k tomuto zákonu, požadavek postihu těchto trestných činů vychází i z mezinárodních závazků a § 7 TOPO je tedy výslovně zmiňuje.⁵⁵ Přesto se domnívám, že jde o kuriozitu, která se nebude v praxi v podstatě vyskytovat. Těžko si lze představit, že bude naplněna podmínka spáchání činu jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jak požaduje § 8 odst. 1 TOPO. Přičitatelnost jednání právnické osobě bude tedy velmi složité dokázat. Teoreticky by šla odpovědnost právnické osoby uplatnit, pokud by ta byla organizátorem zmíněných trestných činů.

Za pachatele můžeme označit trestně odpovědnou osobu, která bezprostředně spáchala trestný čin. Neboli pachatelem může být pouze fyzická osoba, která je v době činu příčetná, dosáhla patnáctý rok věku, je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého pachatele provinění, a podle okolností jde o osobu charakterizovanou zvláštními znaky.⁵⁶

⁵³ rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. května 2013, sp. zn. 2 To 8/2013

⁵⁴ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1840.

⁵⁵ PO se může dále dopustit kuplířství (§ 189), výrovy a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193).

⁵⁶ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 181 - 182.

Ne vždy však například soulož, která je znakem kvalifikované skutkové podstaty v § 185 odst. 2 tr. zák., vykoná fyzicky pachatel. Mluvím zde o nepřímém pachateli, který jedná prostřednictvím někoho jiného. U znásilnění bude připadat v úvahu situace, kdy nepřímý pachatel pohrůžkou usmrcení donutí živý nástroj k souloži s obětí. Spáchání trestného činu pomocí živého nástroje musí být kryto úmyslem. Po naplnění všech požadavků pro jednání v krajní nouzi nebude živý nástroj vůbec odpovědný.⁵⁷ Co víc, nepřímý pachatel se dle mého zajisté dopouští trestného činu také vůči živému nástroji a nebude se jednat o trestný čin nebezpečné vyhrožování (§ 353), nejspíše asi ani o trestný čin vydírání, ale jelikož je zasahováno do svobody rozhodování o pohlavním životě, bude se jednat nejspíše také o znásilnění (srov. přiměřeně č. 48/77 Sb. rozh.tr.).

Znásilnění je možné spáchat i ve spolupachatelství. Bylo-li znásilnění spácháno úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by znásilnění spáchala sama. Jelikož hovoříme o trestném činu, který je charakterizován dvěma jednáními, postačí, když budou jednání rozdělena. Čili společné jednání bude mít tu podobu, že jeden použije násilí za účelem donucení k souloži a druhý vykoná soulož.⁵⁸ Naplní znaky trestného činu kumulativně, nikoli však každý odděleně. (srov. č. 17/1982 Sb. rozh. tr.)⁵⁹ To, jaké jednání ten který pachatel vykonal, bude mít význam u soudní individualizace trestu. Jak stanoví § 39 odst. 2 tr. zák. soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem. Jednou z přitěžujících okolností je spáchání činu jako člen spolčení. I přes tuto možnost jisté ovlivnitelnosti konečné sankce postrádám přísný postih spáchání trestného činu znásilnění právě spolupachateli. Samozřejmě, že i spáchání činu jedním pachatelem je zavrženíhodné a představuje pro oběť, resp. psychiku oběti, závažný zásah. Nedokážu si však ani představit tu beznaděj, pokud je oběť v moci hned několika spolupachatelů a každý s ní vykoná soulož. Domnívám se, že model této situace by mohl najít odezvu v kvalifikované skutkové podstatě znásilnění.

⁵⁷ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 289 - 291.

⁵⁸ Jindy může mít společné jednání tu podobu, že každý spolupachatel svým jednáním naplní všechny znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jde o situaci, kdy spolupachatelé vykonávají určitou činnost a ta až jako celek naplní znaky skutkové podstaty, dochází k rozdělení jediného jednání.

⁵⁹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 293 - 294.

1.4.1 Osoba pachatele trestného činu znásilnění

O charakteristiku osoby pachatele znásilnění se pokouší nejen právní obory. Významnou roli zde sehrává sociologie a především psychologické disciplíny. Obecně patří problematika pachatelů sexuálních trestných činů ke společnostem nejdiskutovanějšímu tématu. Jak však vyplývá z kriminologických výzkumů, dochází velmi často ke směřování pojmů, které jsou charakteristické pro tuto oblast. Jako příklad lze uvést pojmy *sexuální deviant* a *sexuální delikvent*. Sexuálním deviantem je osoba, která trpí poruchou zdraví - parafilii.⁶⁰ Sexuálním delikventem je pak osoba, která porušila sociálně-právní normy sexuálního chování. Je třeba poznamenat, že nenacházíme přímý vztah mezi sexuální deviací a sexuální delikvencí. I osoba sexuálně normální se může chovat sexuálně delikventně a úměrně tomu, ne každý parafilik se musí projevovat delikventně.⁶¹

Co se týče otázky dělení jednotlivých skupin pachatelů znásilnění, nacházíme více či méně obdobná vymezení. Z hlediska charakteristiky a motivace pachatele jde o členění na:

- socializované pachatele - typické pro tuto skupinu je, že se pachatel se obětí zná a před znásilněním se projevuje vstřícně a přátelsky
- nesocializované pachatele - ti přistupují k oběti různými způsoby:
 - podvodným způsobem - kdy je oběť před útokem kontaktována pachatelem a ten jí poskytuje nějakou pomoc
 - bleskovým způsobem - pro který je charakteristický bezprostřední útok, a to zpravidla bez předchozí verbální komunikace
 - překvapivým způsobem - kdy útok ze strany pachatele přichází, když je oběť bezbranná
- pachatelé, kteří jsou motivováni potřebou sexuálního uspokojení - k tomuto může přistoupit další motiv jako je msta, demonstrace moci a další⁶²

Dále je třeba rozčlenit pachatele na sexuální delikventy v pravém slova smyslu a na ty, kteří se sexuálních deliktů dopustí v rámci jiné patologie. Mezi jiné patologie patří například porucha osobnosti s rysy emoční nestability. Studie pak přichází

⁶⁰ Neboli poruchou sexuální preference, podle dřívější terminologie sexuální deviací.

⁶¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka, ZEMAN, Petr. Pachatelé sexuálních trestných činů a zacházení s nimi - současné problémy z pohledu výzkumu. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 4, s. 95 - 96.

⁶² SVATOŠ, Roman. Mravnostní kriminalita - její pachatelé a oběti. *Kriminalistika*, 2012, roč. 45, č. 4, s. 269.

s výsledky, které ukazují na disociální rysy ve struktuře osobnosti či přímo disociální poruchu osobnosti dle Mezinárodní klasifikace nemocí.⁶³

Petr Weiss přichází s dělením na jedince, resp. pachatele deviantní a nedevidantní. Pro *nedevidantní sexuální agresory* jsou příznačné odchylky v oblasti osobnostních rysů a vývojových faktorů podmiňujících jejich celkovou sociální maladaptaci.⁶⁴ Řadí je do skupin, které obsahují obdobné rysy. Jedná se o sociosexuálně a psychosexuálně nezralé muže; jedince s psychopatickou strukturou osobnosti; osoby, u nichž jsou sexuální delikty podmíněné situačně; hypersexuální jedince s převládající pudovou složkou; jedince se sníženou schopností racionální kontroly sexuálního chování podmíněnou vrozeným nebo získaným defektem ve sféře rozumových schopností a psychoticky, u kterých se znovu objevila duševní choroba.⁶⁵ Literatura dále uvádí, že nejčastějším nedevidantním pachatelem je takový, který je psychosociálně nevyzrálý.⁶⁶ Vykazuje určité znaky, které mohou, ale také nemusí dále vést k deviantnímu chování. Takováto nevyzrálost je typická pro období puberty. Jedinci, u kterých přetrvává, se v budoucím životě těžko seznamují s potencionálními partnery.⁶⁷ *Deviantní sexuální agresory* pak Weiss dělí na tři skupiny. Tito pachatelé mají tendenci přejímat mýty o znásilnění a násilí na ženách považují za odůvodnitelné:

- **patologičtí sexuální agresori** - pro své vzrušení potřebují překonat odpor oběti, ale není u nich pozorována žádná sadistická vloha v pravém slova smyslu; mnohdy svoji vybranou oběť pronásledují, přepadnou a povalí na zem na opuštěném místě;⁶⁸ není u nich vyzorován určitý typ pohlavního styku, který by výhradně požadovali;
- **agresivní sadisté** - jedná se o skupinu pachatelů, jejichž jednání směřuje ke znehybnění oběti bez potřeby jakékoli sexuální součinnosti; do této skupiny jsou zařazováni i sexuální vrahové; důležitý je pro ně pocit možnosti s obětí zacházet tak, jak se jim zlíbí; v rámci možnosti této manipulovatelnosti dochází k extrémním případům, kdy své oběti odříznou po činu část těla;⁶⁹ považují tuto kategorii za obzvláště nebezpečnou i s ohledem na to, že mnohdy trpí dalšími

⁶³ BLATNÍKOVÁ, ZEMAN: *Pachatelé sexuálních trestných činů...*, s. 96.

⁶⁴ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s. 88.

⁶⁵ Tamtéž, s. 89

⁶⁶ Jde o tzv. psychosexuální infantilismus.

⁶⁷ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s. 90.

⁶⁸ Tamtéž, s. 90 - 91.

⁶⁹ Tamtéž, s. 93.

deviacemi; podskupinu agresivních sadistů tvoří tzv. žiletkáři a tzv. saliomani⁷⁰, kteří znehodnocují nebo znečišťují oděv oběti a při této činnosti někdy ejakulují; klasicky jde o jedince, kteří oplývají rozvinutou sexuální sadistickou fantazií;⁷¹

- **sadisté** - potřebují k sexuálnímu vzrušení a uspokojení pocit dominance nad obětí; uchylují se k činnostem, které působí oběti fyzické či duševní utrpení; nezdá se, že sadismus doplňuje s masochismem a často u svých aktivit používají různé nástroje;⁷² domnívám se, že mnoho jedinců se sadistickými sklony, však nebude nikdy trestně stíháno, jelikož se vše odehraje v rámci partnerských vztahu při sexuálních praktikách, na které druhý partner přistoupí, ať už v rámci oživení sexuálního života partnerů či z potřeby zkusit něco nového; je však potřeba velice pečlivě zkoumat, kdy sexuální „sadistickou“ praktiku chtěli oba a kdy byl druhý donucen proti své vůli.

Za zmínku stojí i klasifikace od Čírtkové, která uvádí pět základních typů osobnosti pachatele. Jedná se o socializovaný (normální) typ, neurotický typ, psychopatologický typ, mentálně nedostačivý typ a psychotický typ. Jasně popisuje charakteristické vlastnosti té které skupiny pachatelů, proto v podrobnostech odkazují na její publikaci Forezní psychologie.⁷³

1.5 Subjektivní stránka trestného činu znásilnění

Subjektivní stránka trestného činu je dalším znakem skutkové podstaty trestného činu znásilnění.⁷⁴ V učebnici Jelínka je definována jako *psychický vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořeným pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění v době činu*.⁷⁵ Pro určení toho, zda byla či nebyla naplněna skutková podstata v otázce zavinění, jsou důležitá ustanovení trestního zákoníku týkající se aplikace a interpretace pro základní a kvalifikované skutkové podstaty. Obecně, resp. pro základní skutkovou podstatu je

⁷⁰ Žiletkáři v tlačenicích rozřezávají svrchní šaty oběti a saliomani potřísnují oděv objektu jejich zájmu kyselinou nebo lepidlem.

⁷¹ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s. 96.

⁷² Tamtéž, s. 98. Jedná se např. o hole, biče a kožené obleky.

⁷³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s.67 - 75.

⁷⁴ Objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka tvoří obligatorní znaky skutkových podstat trestných činů. Fakultativně pak mohou přistoupit např. určité místo, čas jednání, prostředek spáchání trestného činu či pohnutka, motiv a cíl trestného činu.

⁷⁵ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 207 - 208.

v § 13 odst. 2 tr. zák. stanoveno, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. V ustanovení § 185 tr. zák. nenacházíme zmínku o tom, že by stačila nedbalost a znásilnění je tedy úmyslným trestným činem. Je však třeba také zmínit, že pro okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby a pro okolnosti přitěžující platí zásada uvedená v § 17 tr. zák., že není-li stanoveno jinak, postačí zavinění z nedbalosti.⁷⁶ Odpovědnost za úmyslný trestný čin je navíc vyloučena, pokud se pachatel dopustí jednání ve skutkovém omylu negativním.⁷⁷

Subjektivní stránku je nutno prokázat na základě zjištěných okolností, ani zavinění ve formě nepřímého úmyslu nelze jen předpokládat. Pokud jsou k dispozici jen nepřímé důkazy, soulad s čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyžaduje, aby nepřímé důkazy tvořily systém, jehož jednotlivé články jsou v souladu jak mezi sebou, tak i s dokazovanou skutečností.⁷⁸

1.6 Trestný čin znásilnění ve srovnání s trestným činem sexuálního nátlaku

Trestný čin sexuálního nátlaku je jedním z nových trestných činů, které rekodifikace do trestního zákona zavedla. § 186 odst. 1 tr. zák. obsahuje základní skutkovou podstatu, jejíž naplnění spočívá v jednání, kterým pachatel násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannost. Trestný čin sexuálního nátlaku může být považován za vydírání zaměřené do sexuální oblasti poškozeného, avšak bez fyzického kontaktu pachatele s tělem poškozeného.⁷⁹ A právě ve formě zásahu do intimní sféry oběti lze shledávat rozdíl mezi § 186 odst. 1 a § 185 odst. 1 tr. zák., jelikož povaha donucení je u obou trestných činů totožná⁸⁰ (k ostatním pojmovým znakům objektivní stránky trestného činu sexuálního nátlaku viz podkap. 2.6). Pak se tato úprava může jevit jako zbytečná duplicita stíhání obdobných aktů, které by jinak

⁷⁶ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 230.

⁷⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. ledna 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

⁷⁸ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. ledna 2010, sp. zn. III. ÚS 722/09

⁷⁹ HRUŠKA, VOLEVECKÝ: *Několik poznámek...*, s. 7.

⁸⁰ ŠČERBA: *K některým problémům...*, s. 204.

mohly být spojeny a společně upraveny jen pod § 186 odst. 1 tr. zák. či pod nově vytvořenou skutkovou podstatou vydírání.

Je nutné také podotknout, že sexuální nátlak nepatří k častým trestným činům. Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR uvádí, že za rok 2011 to bylo jednadvacet případů, za rok 2012 šlo o šestatřicet případů a v roce 2013 o případů osmadvacet. Nicméně zavedení bylo vedeno úmyslem doplnit ochranu o další zásahy do intimní sféry, což nelze hodnotit záporně.

1.7 Sankcionování pachatelů trestného činu znásilnění

Za trestný čin znásilnění bývá jako hlavní sankce povětšinou ukládán trest odnětí svobody, a to buď podmíněný, nebo nepodmíněný. Jako raritu lze uvést uložení obecně prospěšných prací v roce 2011. Podle statistik je nepodmíněný trest ukládán v obdobném počtu případů jako trest odnětí svobody podmíněný.⁸¹ Trestní sazba umožňuje v kvalifikované skutkové podstatě znásilnění uložit trest odnětí svobody až na 18 let. V roce 2013 byl v rozmezí 15 až 25 let však uložen jen jeden nepodmíněný trest. Nejčastěji, konkrétně v 58 % případů, pak byl nepodmíněný trest ukládán v rozmezí od jednoho do pěti let. Jako trest ukládaný spolu s hlavní sankcí lze zmínit zákaz činnosti, ukládány jsou však i tresty jiné.⁸²

Ochranná opatření, která jsou ukládána, jsou následující: protialkoholní, protitoxikomanické, sexuologické, ostatní léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a zabezpečovací detence. Jejich četnost za rok 2013 uvádím v příloze č. 6. Není překvapením, že v 66 % je zastoupeno ochranné léčení sexuologické.

1.7.1 Léčba sexuálních delikventů

V České republice stojí léčba sexuálních delikventů na sexuologickém ochranném léčení. To je nařizováno pachatelům s parafilii, tedy poruchou sexuální preference. Důležitou roli sehrávají soudní znalci, kteří mají za úkol diagnostikovat, zda se jedná o pachatele, který parafilii trpí, nebo ne. Specifikum české úpravy pak představuje fakt, že ústavní ochranné léčení je nařizováno výrokem soudu. V jiných

⁸¹ Za rok 2013 bylo uloženo 93 trestů odnětí svobody nepodmíněně a 89 trestů odnětí svobody podmíněně odložených.

⁸² Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistické ročenky kriminality*. 2013 [online]. justice.cz, [cit. 15. června 2014]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

zemích se povětšinou setkáváme s léčbou dobrovolnou, kdy je pacientovi dána možnost léčbu přerušit či dokonce úplně odmítnout. Za velmi pozitivní považují fakt, že se v naší republice recidiva u pachatelů, kteří se podrobili komplexnímu ústavnímu sexuologickému léčení, vyskytuje u 10 - 20 % pacientů. Naopak vyšší recidiva se vyskytuje u pachatelů, kteří byli „jen“ trestáni.⁸³

Léčba, která se v České republice uplatňuje, je léčbou adaptační. Prostřednictvím léčení má dojít k co největšímu přiblížení sexuálního chování pachatele směrem k chování, které je pro společnost standardní. Tato adaptace se skládá ze tří částí - z léčby biologické, režimové a skupinově terapeutické. *Biologická část léčby*, spočívá na předepsání léků, které tlumí tvorbu testosteronu a umírňují naléhavost pohlavní touhy. Jednou z biologických metod je i kastrace.⁸⁴ Jedná se o chirurgický výkon prováděný jen u velmi nebezpečných a rezistentních případů. Je prováděn na žádost pacienta, po jeho kvalifikovaném souhlasu a schválení odbornou komisí. Dle studie Generálního ředitelství pro vnitřní politiky EU je kastrace v rámci Evropské unie praktikována jen u nás, tedy v České republice, a v Německu. Dříve však byla hojně užívána v celé Evropě, zejména v Norsku a Dánsku. V některých amerických státech je pak provedená kastrace důvodem pro snížení trestu. Jednoznačným cílem je snížení zájmu pachatele o sex a snižování motivaci k sexuálním útokům. Nutno poznamenat, že Česká republika i Německo čelí kritice Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁸⁵ Předmětem výtek se stalo zejména to, že pachatelé se mohou cítit nuceni udělit souhlas ke kastraci. Navíc jde o zákrok nevratný, který zamezuje pachateli zplodit potomstvo, a není vědecky prokázán příznivý vliv na snížení možnosti recidivy. Česká a německá vláda však zastávají názor, že pokud je takovéto ochranné opatření podmíněno souhlasem pachatele, nejde o ponižující léčbu. Naopak ta má především pomoci začlenit pachatele zpátky do společnosti.⁸⁶ Domnívám se, že výtky týkající se kastrace jsou oprávněné, zvláště pokud by za spáchanými sexuálními delikty nestály faktory biologické, ale šlo by o podmíněnost psychologickou.

⁸³ BLATNÍKOVÁ, ZEMAN: Pachatelé sexuálních trestných činů..., s. 97.

⁸⁴ Tamtéž, s. 98

⁸⁵ Jedná se o jeden z výborů Rady Evropy. Jeho činnost spočívá v navštěvování míst, kde jsou umístěny osoby, které jsou zbaveny svobody. Kontroluje, zda těmto osobám není nadměrně zasahováno do práv a celkové zacházení s nimi.

⁸⁶ WALBY, Sylvia et al. Directorate-General for Internal police. Citizen's Rights and Constitutional Affairs. *Overview of the worldwide best practices for rape prevention and assisting women victims of rape*. European Union, Brussels, 2013., s. 97.

Režimová a skupinově psychoterapeutická část léčby spočívá v práci s pacientem v terapeutických skupinách. Hlavním úkolem je pomocí kognitivní a emoční aktivity vyloučit u pacientů recidivu a adaptovat jejich chování tak, aby již nevedlo k porušování právních norem.⁸⁷ Studie Generálního ředitelství pro vnitřní politiky EU uvádí, že skutečný vliv je prokázán pouze u kognitivně behaviorální terapie.⁸⁸ Jako příklad pak vyzdvihuje program uskutečněný např. ve Velké Británii, Austrálii či Kanadě s názvem Good Lives Model. Teoretický základ spočívá na myšlence, že se pachatelé dopouští sexuálních deliktů s cílem získat to, co ostatní jedinci, ale nevhodným způsobem. Léčba se provádí ve skupinkách sexuálních delikventů a je zaměřena na získávání znalostí a dovedností, které pachatelům umožní žít lepší život bez recidivy.⁸⁹ Za krok správným směrem považují registry pachatelů sexuálních deliktů, které i v souladu s právem na informace umožňují společnosti mít povědomí o sexuálních delikventech. Jedná se o tzv. Sex offender registration and notification schemes. Smyslem této registrace je znalost pachatelů sexuálních trestných činů v určité (místní) oblasti. Mají působit i jako překážka dalšímu páchání sexuálních trestných činů stávajícími pachateli a k odrazování pachatelů potencionálních. V neposlední řadě mají také přispívat k větší bezpečnosti veřejnosti.⁹⁰ Na druhou stranu se domnívám, že by zveřejňování a zanášení pachatelů do veřejně přístupných seznamů mělo být prováděno obezřetně a za předem jasně stanovených podmínek, aby nedocházelo ke zbytečné stigmatizaci pachatelů, která by znemožňovala opětovné zařazení do společnosti a paradoxně tak zvyšovala možnost recidivy.

1.8 Znásilnění v evropských souvislostech

V posledních letech Evropa stále hlasitěji volá po zabránění násilí konaném na ženách.⁹¹ V roce 1993 přijalo Valné shromáždění OSN Deklaraci za odstranění násilí na ženách (rezoluce 48/104). Následovaly mnohé další jako např. rezoluce 54/134,

⁸⁷ BLATNÍKOVÁ, ZEMAN: *Pachatelé sexuálních trestných činů...*, s. 98.

⁸⁸ Zaměřuje se na zlepšení života pachatele tím, že mu pomáhá identifikovat a změnit chybné či porušené představy, myšlenky a chování.

⁸⁹ WALBY: *Overview of the worldwide...*, s. 99 - 100.

⁹⁰ WALBY: *Overview of the worldwide...*, s. 100.

⁹¹ V ČR může být předmětem znásilnění také muž, jak však vyplývá z předchozího textu. Na Slovensku je však v právní úpravě znásilnění stále uvedena jen osoba ženského pohlaví. Předpis č. 300/205 Z. z., trestný zákon ve znení nejskořejších predpisov.

kteřou Valné shromáždění OSN v roce 1999 vyhlásilo 25. listopad⁹² Mezinárodním dnem za odstranění násilí na ženách. Jejich společným cílem je upozornit, vyvolat debatu a především být podnětem pro adekvátní reakce na závažný problém, který násilí na ženách představuje.⁹³ Nejnovější počín Rady Evropy v této oblasti pak představuje Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Je známá také pod názvem Istanbulská úmluva a představuje nejucelenější právní rámec pro předcházení násilí. Definuje různé formy násilí páchaného na ženách, které je považováno za porušení lidských práv a jednu z forem diskriminace. Přesně vymezuje některé trestné činy jako např. mrzačení ženského genitálu, vynucenou sterilizaci či vynucený sňatek. Vztahuje se na všechny ženy a dívky, bez ohledu na věk, rasu, společenské postavení, sexuální orientaci. Významným je i požadavek čl. 11 - sběr relevantních statistických údajů o formách násilí, které spadají do působnosti této úmluvy. Státy se v rámci jejího přijetí zavazují k podpoře terénních průzkumů, studování příčin, důsledků, výskytu násilí a podílu usvědčených pachatelů. Česká republika úmluvu prozatím nepodepsala ani ji neratifikovala.⁹⁴ Istanbulská úmluva obsahuje také definici sexuálního násilí, včetně znásilnění. V čl. 36 se uvádí:

1) *Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby byly klasifikovány jako trestné následující úmyslné trestné činy:*

- *dojde-li přes nesouhlas oběti k vaginální, anální či orální penetraci sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem;*
- *je-li přes nesouhlas druhé osoby vykonán jakýkoli jiný akt sexuální povahy;*
- *je-li druhá osoba přes svůj nesouhlas přinucena podílet se ba aktech sexuální povahy se třetí osobou;*

2) *Souhlas musí být dán dobrovolně jakožto výsledek svobodné vůle dané osoby posuzované v kontextu stávajících okolností*

⁹² Datum je spojeno s vraždou tří sester Mirabalových v roce 1960, které byly odpůrkyně diktátorského režimu v Dominikánské republice. Všechny byly zavražděny na příkaz vládcce země Rafaela Trujilla.

⁹³ Bann Ki-moon. *Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách* [online]. Informační centrum OSN v Praze, 25. listopadu 2010 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1649>>

⁹⁴ DAVIDOVÁ, Eva. *Oběti znásilnění potřebují pomoc. A jasnou oporu v zákoně, kterou dnes nemají.* [online]. senat.cz, 3. prosince 2013 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1676>>

3) *Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby ustanovení odstavce 1 bylo možno vztáhnout též na činy spáchané vůči bývalým či stávajícím partnerům uznávaných v intencích mezinárodního práva.*⁹⁵

I na půdě Evropské unie je tato problematika velice aktuální. Dne 25. února 2014 bylo přijato usnesení Evropského parlamentu obsahující doporučení Komise o boji proti násilí páchanému na ženách.⁹⁶ Komise EU má předložit akční plán a celounijní strategii pro ochranu svobody, bezpečnosti a práva na integritu, rovnost a blahobyt žen. V roce 2013 zpracovala a vydala Evropská ženská lobby⁹⁷ Barometr (The EWL Barometer on Rape 2013), v kterém zveřejňuje soulad či nesoulad popř. mezery, které obsahují právní řády 32 států Evropy. Jak státy naplňují mezinárodní standardy a jaké údaje, ohledně znásilnění žen, jsou zaznamenány a zpracovány ve statistikách. Dovolím si říct, že Česká republika v tomto srovnání nedopadla příliš dobře, jelikož hned v úvodu je zmíněno, že jsou na našem území oficiálně zaznamenána 2 znásilnění za den, ale znásilnění je hlášeno jen v 8 % případů, co víc, znásilnění v rámci rodiny nebo partnerství v pouhých 3 % případů.⁹⁸ Kriticky jsou zejména posuzovány definice znásilnění, které poskytují jednotlivé právní řády. Ty jsou většinou vystavěny na *použití síly* namísto doporučovaného *nedostatku souhlasu* ze strany oběti znásilnění.⁹⁹ I náš § 185 tr. zák. je vystavěn na násilí, pohrůžce násilí případně bezbrannosti a postrádá absenci souhlasu. Nemůžu se ale ubránit dojmu, že jde o dvě propojené nádoby. Je podle mne zcela logické, že pokud pachatel vůči oběti použije násilí, tedy působí na ni jak fyzicky, tak na její vůli a vůbec chování, je nesouhlas v postoji oběti automaticky zahrnut. Navíc prokázání chybějícího souhlasu bude obtížnější než právě použití násilí.

Barometr zahrnuje právě dvě složky, a to vyhodnocení právní úpravy znásilnění v jednotlivých právních rádech vzhledem k Istanbulské úmluvě, a dále to, jak jednotlivé státy provádí sběr dat souvisejících s touto trestnou činností. Nejlépe v hodnocení legislativy, která odpovídá alespoň minimálním standardům, obstály

⁹⁵ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. května 2011.

⁹⁶ 2013/2004(INL)

⁹⁷ Jedná se o největší síť ženských a generových organizací v Evropské unii. Jejím cílem je chránit práva žen a prosazovat rovné příležitosti žen a mužů. U nás se setkáváme s Českou ženskou lobby, která je součástí Evropské ženské lobby.

⁹⁸ European Women's Lobby. *Barometer on Rape in the EU 2013*. EU Office Brussels: Friedrich Bert Stiftung, June 2013. 6.s.

⁹⁹ WALBY: *Overview of the worldwide...*, s. 28.

následující země - Irsko, Itálie, Turecko, Nizozemsko a Velká Británie. Na opačné straně srovnání pak skončilo např. Bulharsko, kde je podle trestního zákon umožněno zabránit sankci za znásilnění tím, že si pachatel oběť - ženu vezme, a Litva, kde není postihováno znásilnění provedené manželem.¹⁰⁰

České republice je pak nejvíce vytýkán § 163 tr. řádu, který uvádí, že k trestnímu stíhání pro trestný čin znásilnění pachatele, který byl v době spáchání činu ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem je potřeba souhlasu poškozeného. Podle výzkumu ani § 163a tr. řádu, který umožňuje vést trestní stíhání i bez souhlasu poškozeného, pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, neposkytuje dostatečné záruky ochrany oběti.¹⁰¹ S tímto mi nezbývá než souhlasit, a to zvláště u § 185 odst. 2 tr. zák. Jistě existují případy, kdy si sama oběť ani neuvědomuje, jak zavrženíhodného chování se pachatel vůči ní dopouští. Následně pod vlivem přetrvávajících citů odmítne dát souhlas k trestnímu stíhání a pachatel mu tak unikne. Souhlas je směřován na svobodu rozhodování konkrétní poškozené osoby a chápu, že se zákonodárce snažil poskytnout oběti možnost tuto svobodu využít. Mimo to, má tento institut zabránit sekundární viktimizaci oběti. Docházím však k velkému ALE. Trestní právo má sloužit jak k individuálnímu, tak generálnímu předcházení trestným činům. Jestliže však umožňujeme takto uniknout trestnímu stíhání, nedopouštíme se nespravedlnosti na případných dalších obětech znásilnění, spáchaných týměž pachatelem? Já se domnívám, že ano. Při vzájemném poměrování ochrany před druhotnou újmou a právem i povinností pachatele trestně stíhat, bych dala přednost právě zájmu na potrestání pachatele a trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 2 tr. zák. z § 163 odst. 1 tr. řádu vypustila. A to zejména s ohledem na ochranu dalších potencionálních obětí, které by se při potrestání pachatele již oběťmi tak závažného trestného činu, jakým znásilnění je, ani stát nemusely.

Na druhou stranu je však také potřeba říct, že česká společnost se obecně k problému násilí páchaného na ženách neobrací zády. O tom svědčí i aktivita Českého svazu žen, který u příležitosti Mezinárodního dne žen sepsal Výzvu adresovanou členům a členkám Parlamentu České republiky. V ní mimo jiné vyzývají

¹⁰⁰ European Women's Lobby. *Barometer on Rape...*, s. 10.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 25.

právě k podpisu Istanbulské úmluvy.¹⁰² Právě mezinárodní den žen, tedy 8. březen 2014, se stal v EU symbolem pro boj proti násilí páchanému na ženách.¹⁰³ Jak v České republice, tak v ostatních státech Evropy je třeba nadále pracovat na tom, aby oběti trestný čin znásilnění nahlásily a aby se nepoměr spáchaného a stíhaného výrazně snížil.

1.9 Výskyt trestného činu znásilnění ve statistikách 2010 - 2013

Zákon č. 40/2009 Sb. je účinný téměř čtyři a půl roku. Myslím si, že je na místě srovnat četnost trestného činu znásilnění právě v období od účinnosti trestního zákoníku, tedy od 1. ledna 2010 do konce roku 2013. Celková kriminalita na území ČR v roce 2013 oproti roku 2010 klesla přibližně o 25 000 trestných činů.¹⁰⁴ Za rok 2013 byl zaznamenán čtvrtý nejnižší počet trestných činů za posledních dvacet let vůbec a mravnostní kriminalita představovala 0,6 % spáchaných trestných činů.¹⁰⁵

Trestný čin znásilnění je podle Ročenek kriminality, vydávaných Ministerstvem spravedlnosti ČR, na druhém místě v počtu výskytů v rámci hlavy Trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Častějším je jen trestný čin pohlavního zneužití. V rámci jednotlivých roků se počet nahlášených případů pohybuje od 294 až po 509 za rok. Ne všechny případy jsou samozřejmě trestně stíhány. Pokud je však zahájeno trestní stíhání, je ve většině případů také následně podána obžaloba.

Co se týče pohlaví pachatelů, kteří trestný čin páchají, jsou statistiky jednoznačné. Ženy jako pachatelky v každém ze zkoumaných roků představovaly pouhé 1% případů. Zastoupení mladistvých pachatelů se pak pohybovalo od 5% - 10%. Trestný čin znásilnění je dle statistik nejčastěji páchan na Severní Moravě, naopak nejnižší výskyt je zaznamenán v Jižních Čechách.¹⁰⁶

I přes nízké procento, které mravnostní kriminalita v rámci kriminality celkové představuje, nelze zapomínat na závažnost trestných činů, které hlava třetí trestního

¹⁰² ČESKÝ SVAZ ŽEN. MDŽ 2014 - Výzva ČSŽ adresovaná členům a členkám Parlamentu České republiky. [online]. csz.cz, 7. března 2014 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.csz.cz/view.php?cisloclanku=2014030001>>

¹⁰³ EVROPSKÝ PARLAMENT-ZPRAVODAJSTVÍ. Předcházení násilí na ženách - výzva pro všechny. [online]. europarl.europa.eu, 5. března 2014 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/content/20140304STO37508/html/P%C5%99edch%C3%A1zen%C3%A1zen%C3%AD-n%C3%A1sil%C3%AD-na-%C5%BEen%C3%A1ch-v%C3%BDzva-pro-v%C5%A1echny>>

¹⁰⁴ Příloha č. 2.

¹⁰⁵ Příloha č. 1.

¹⁰⁶ Příloha č. 5.

zákoníku obsahuje, a plést si kvantitu trestných činů s důležitostí hodnot, které je třeba chránit, byť jen v jednom jediném případě.

2 Trestný čin pohlavní zneužití

2.1 Trestný čin pohlavního zneužití - obecné vymezení a srovnání s předchozí právní úpravou

Trestný čin pohlavního zneužití spolu s trestným činem znásilnění představují nejčastěji páchané trestné činy z hlavy třetí trestního zákoníku. Hlavní rozdíl mezi nimi tvoří skutečnost, že obětí pohlavního zneužívání může být pouze dítě mladší patnácti let. Netřeba snad zdůrazňovat, že je nutné děti chránit, někdy i před nimi samými. Závažnost trestného činu pohlavního zneužití bude záviset vždy na okolnostech případu. Tomu napovídá i široce vymezená trestní sazba.

V naší trestněprávní úpravě má tento trestný čin pevné zakotvení. Nacházel se v podobě zločinu zprznění v § 128 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, který poskytoval ochranu osobám mladším čtrnácti let.¹⁰⁷ Nalezneme ho, již jako pohlavní zneužití, v trestním zákonu z roku 1950 a stejně tak se objevuje v úpravě z roku 1961. Jde však o problematiku poměrně složitou, která by dle mého názoru měla reagovat také na situaci ve společnosti. Začátek pohlavního života každého jednotlivce je tak trochu i otázkou morální, která se rozvíjí úměrně s vývojem společnosti. Striktně na morálce však trestní zákon postavit nelze a trestněprávní odpovědnost může následovat jen v případech, které přesáhnou spodní hranici společenské škodlivosti, jak ostatně stanoví i § 12 odst. 2 tr. zák. Otázkou, která se nabízí, je ta, zda je hranice patnácti let stanovena přiměřeně. I zákonodárce při rekodifikaci snížil hranici dobrovolného zahájení pohlavního života na čtrnáct let, následně ji ale vrátil zpět. Důvodem však nebyla obava o mravní a tělesný vývoj dětí mladších patnácti let, nýbrž spojení s tradiční hranicí trestní odpovědnosti.¹⁰⁸ Dle vyjádření sexuologů a psychiatrů, kteří čerpají i ze zkušeností z jiných států, by snížení nemělo způsobit předčasnost zahájení sexuálních styků.¹⁰⁹

Trestný čin pohlavního zneužití nepředstavuje žádnou novinku a oproti znění uvedeném v trestním zákonu č. 140/1961 Sb. nedoznal výraznějších změn. Jednou z dílčích úprav je rozšíření okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Jedná

¹⁰⁷ Zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ DOHNALOVÁ, Radka. Sexuální delikvence mladistvých - relativizace pohlavního zneužívání mezi dospívajícími. *Trestní právo*, 2010, roč. 14, č. 12, s. 18.

¹⁰⁹ KOLAJA, David. *Senátoři schválili nový trestní zákoník + originální příručka k novému zákoníku*. [online]. justice.cz, 8. ledna 2009 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <<http://ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-priruccka-k-novemu-zakonu>>

se o znak „*postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vliv pachatele*“. Dále byla zvýšena trestní sazba v případě, kdy pachatel při svém jednání způsobí smrt, a je výslovně stanoveno, že příprava je trestná.

2.2 Objekt trestného činu pohlavního zneužití

Objektem pohlavního zneužívání je mravní a tělesný vývoj dětí mladších patnácti let. Poskytuje se ochrana před jakýmkoli útoky na jejich pohlavní nedotknutelnost.¹¹⁰ Na druhou stranu je potřeba se také zabývat problematikou svobody pohlavního života. Čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanoví, že každý může činit, co není zákonem zakázáno. Z toho jasně vyplývá, že i zahájení sexuálního života je na uvážení každého jednotlivce, pokud by neexistovala zákonná věková hranice. Ta nesmí být stanovena tak, aby bránila realizaci sexuální svobody dospívající mládeže. Považuji za nutné zmínit názor, že pokud by věková hranice přímo odporovala rozvoji mládeže v tomto směru, nesloužila by jako prostředek ochrany. Naopak. Stala by se přímou hrozbou sexuálního sebeurčení dospívajících.¹¹¹ Důležitost ustanovení nechci však v žádném případě snižovat. Slouží k ochraně zdravého a plnohodnotného vývoje dětí a má za cíl zamezit příliš brzkému zahájení pohlavních styků, příp. osvojení si nežádoucích sexuálních návyků. V určitém směru se jedná i o ochranu svobody rozhodování v pohlavní oblasti. Skutečná svoboda se zakládá na volbě, ale k ní je dítě většinou zjevně nezpůsobilé, anebo lehce podlehne vlivu dominantnější osoby.¹¹²

Předmětem útoku je chlapec nebo dívka mladší patnácti let, bez ohledu na úroveň jejich fyzické vyspělosti a stupeň dospívání. Roli nehraje ani pohlavní nedotčenost, tedy to, zda již měli v minulosti pohlavní styk či jiné sexuální zkušenosti. Dle výkladového ustanovení o počítání času se osobou mladší patnácti let rozumí osoba jen do dne předcházejícího patnáctým narozeninám.¹¹³ Jak jsem uvedla již v úvodu kapitoly, trestní zákoník byl schválen s hranicí trestní odpovědnosti stanovenou na 14 let, a ruku v ruce s tím došlo i k legalizaci sexuálního života počínaje čtrnáctým rokem věku dítěte. Dle důvodové zprávy k z. č. 306/2009, kterým

¹¹⁰ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1861.

¹¹¹ MITLÖHNER, Miroslav. Právní aspekty sexuálního zneužívání. *Trestní právo*, 2000, roč. 4, č. 9, s. 7.

¹¹² VIZIGNER, Radek. Svoboda pohlavního života a role trestního práva. *Trestní právo*, 2007, roč. 11, č. 6, s. 19.

¹¹³ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 555.

byla tedy hranice vrácena zpátky na patnáct let, se tak stalo mj. pod vlivem Doporučení Výboru OSN pro práva dítěte, které uvádělo: „Výbor naléhavě žádá účastnický stát, aby zachoval současnou věkovou hranici trestní odpovědnosti, která je stanovena na patnáct let.“ Stejný postoj zastává i Dětský fond OSN.¹¹⁴

V Evropě nacházíme státy, které mají hranici povoleného sexu nastavenou na čtrnáct let. Jako příklad lze uvést Rakousko (§ 74 Strafgesetzbuch). Ve Španělsku je dokonce hranice stanovena na třináctý rok věku dítěte (čl. 183 Código Penal).¹¹⁵ V mnohých z nich jsou však dále zohledňovány další skutečnosti, např. věk pachatele. Nedávno se věkovou hranicí pro začátek legálního sexuálního života zabýval i Ústavní soud ČR, kdy obviněný namítal protiústavnost § 187. Tu spatřoval v porušení zásady trestního práva jako prostředku *ultima ratio*. Poukazoval právě na rozdílně stanovené resp. nižší hranice v jiných státech Evropy. Jako další argument uvedl absurdnost vymezené trestní sazby za spáchání pohlavního zneužití, kdy se jedná automaticky o zločin a nelze využít některých alternativních trestů ani odklonů v trestním řízení. Za určité situace se s posledním zmíněným dá souhlasit (srov. podkap. 2.4.2). Nicméně Ústavní soud jasně řekl, že rozhodnutí, který druh jednání je nutné sankcionovat jako trestný čin, náleží do trestněprávní politiky státu, jejíž určování patří zásadně do pravomoci zákonodárce, nikoli Ústavního soudu. Ten může do trestněprávní politiky zasahovat jen v případě, že by trestní represe nepřipustně, tedy neodůvodněně a nepřiměřeně zasahovala do sféry základních práv a svobod. Pouhá skutečnost, že jiné právní řády stanovují jiné minimální věkové hranice pro pohlavní styk, neodůvodňuje zásah Ústavního soudu do trestněprávní politiky zákonodárce.¹¹⁶

2.3 Objektivní stránka trestného činu pohlavního zneužití

Objektivní stránka vyjádřená v § 187 odst. 1 tr. zák. rozlišuje dva možné způsoby spáchání, záleží v tom, že:

- pachatel vykoná soulož s osobou mladší patnácti let
- pachatel takovou osobu jiným způsobem pohlavně zneužije.

¹¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 306/ 2009 Sb., kterým se mění z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony.

¹¹⁵ *Legislationline. Criminal codes* [online]. legislationline. org, [cit. 15. června 2014]. Dostupné na <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>

¹¹⁶ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. dubna 2012, sp. zn. IV. ÚS 3831/11-1

K pojmu soulož srov. podkap. 1.3.1. **Jiný působ pohlavního zneužití** je třeba spatřovat v intenzivnějších zásazích do pohlavní sféry poškozených, které jsou v širším smyslu považovány za pohlavní styk. Jde tedy např. o orální pohlavní styk, ohmatávání prsou nebo pohlavních orgánů i líbání přirození, které směřuje k sexuálnímu vzrušení pachatele. Uvedený znak je naplněn jak aktivním jednáním pachatele, tak aktivním jednáním poškozené osoby. Nelze sem však řadit jednání spočívající v letmých dotecích přes oděv, které nenaplní formální znak jiného pohlavního zneužití.¹¹⁷ U těchto případů je třeba zkoumat právě intenzitu takovýchto zásahů. Povaha a závažnost trestného činu nebude vždy stejná. Pro posouzení případu budou důležité i okolnosti, za kterých byl spáchán, vzájemná blízkost pachatele a osoby poškozené.¹¹⁸ Pro naplnění tohoto znaku nehraje roli, zda poškozené osoby vnímaly své zneužití nebo zda určité jednání jako zneužití chápaly. To se posuzuje při posouzení společenské škodlivosti, popř. při posouzení druhu a výměry trestu.¹¹⁹

Mezi okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby patří skutečnosti:

- **Zneužití závislosti dítěte svěřeného dozoru pachatele.** Znaky skutkové podstaty „svěřena dozoru“ a „zneužívaje závislosti“ musí být naplněny kumulativně. Avšak „svěření dozoru“ v sobě vždy nezahrnuje i „zneužívaje závislosti“. Návaznost je vyloučena např. u kojenců, kteří nejsou schopni si uvědomit vztah k pachateli pro svůj nízký věk a úroveň rozumové vyspělosti.¹²⁰ Při takovémto jednání je třeba mít na paměti, že souhlas osoby mladší patnácti let je dán pod psychickým nátlakem vyplývajícím z poměru mezi dozorujícím pachatelem a jemu svěřeným dítětem. Díky stavu odkázanosti na pachatele není poškozená osoba zcela svobodná v rozhodování a právě toho pachatel zneužívá k realizaci svých záměrů.¹²¹ Zákonný znak „na osobě svěřené“ dozoru pachatele je dán v případech, kdy má pachatel právo a povinnost nad takovou osobou dohlížet a bdít nad ní. Tak je tomu zejména u rodičů vůči dětem, vychovatelů nebo učitelů vůči chovancům a žákům či u manžela matky dítěte

¹¹⁷ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1341/2011

¹¹⁸ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1861 - 1862.

¹¹⁹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. ledna 2005, sp. zn. 5 Tdo 1507/2004

¹²⁰ ŠVANDOVÁ, Nicola. Aktuální judikatura v případech pohlavního zneužívání. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 7 - 8, s. 172.

¹²¹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. června 2011, sp. zn. 6 Tdo 766/2011

žijícího s ním ve společné domácnosti.¹²² Také by tak měly být posuzovány např. akce typu zahraničních zájezdů a letních táborů, zvláště pokud se jich pachatel účastnil v postavení odpovídajícímu nejvyšší funkci, pokud byl uznáván a přijímán jako autorita. Na tom nic nemění ani skutečnost, že v oficiálních vedoucích pozicích byly jiné osoby, které zastávaly v rámci organizace nižší posty.¹²³ Zneužití závislosti a znak dozoru je naplněn také v případě, kdy rodiče dítěte útlého věku jej opětovně na kratší dobu svěřují pachateli, na něhož je dítě zvyklé jako na přítele své matky a ten vzniklé závislosti využije.¹²⁴ Půjde i o hudební ředitele a sbormistry pěveckých sborů, pokud zneužijí závislosti členek sboru a samozřejmě za posouzení okolností, při nichž k jednání dojde.¹²⁵ Dle mého názoru je potřeba posuzovat to, zda byla či nebyla poškozená osoba svěřena dozoru pachatele, vždy podle faktického stavu. Bude se tak jednat o nejrůznější situace bez ohledu na to, jakým způsobem byla osoba dohledu svěřena, pokud zároveň dojde ke zneužití závislosti.

- **Zneužití postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.** Jde o situaci, kdy mezi pachatelem a obětí existují i jiné vazby než jen ty vytvořené na základě svěření dozoru. Pachatel vzbuzuje u poškozeného důvěru, nebo působí svoji autoritou popř. ji svými úspěchy či schopnostmi ovlivňuje. Takové postavení je dáno např. u nadřízeného v zaměstnání, vedoucího umělecké skupiny, sportovního družstva či vysokého státního úředníka.¹²⁶ Domnívám se, že trestní zákoník správně rozšířil ochranu na případy, u kterých nelze nalézt znak závislosti. Je důležité moci postihnout situace, kdy má pachatel na poškozenou osobu tak výrazný vliv, že ta si z úcty, z respektu a možná i ošálení ani nedovolí zpochybnit požadavky, které na ni má, nebo případné jednání, které vůči ní směřuje. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že kriminologický výzkum k 31. březnu 2012, tedy za víc jak dva roky od nabytí účinnosti trestního zákoníku, uvádí, že došlo k naplnění tohoto znaku jen jednou, a to

¹²² rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2006

¹²³ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2013, sp. zn. 7 Tdo 565/2013

¹²⁴ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1864.

¹²⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. září 2010, sp. zn. 8 Tdo 1494/2009

¹²⁶ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1856.

když administrátor farnosti jiným způsobem pohlavně zneužil jedenáctiletou dívku během hodiny náboženství.¹²⁷

Závažnost činu déle zvyšuje okolnost, že pachatel jednáním uvedeným v základní skutkové podstatě pohlavního zneužití způsobí těžkou újmu na zdraví nebo smrt. Stejně jako u znásilnění je příprava tohoto trestného činu trestná.

2.4 Pachatel trestného činu pohlavního zneužití

Pachatelem může být fyzická osoba, která bude vzhledem k charakteru trestného činu samozřejmě převažujícím subjektem. Judikatura vymezuje, že při pohlavním zneužití není třeba, aby u pachatele došlo k pohlavnímu ukojení. Stačí, když pachatel jedná v pohlavním vzrušení a ve snaze své vzrušení jakýmkoli způsobem uspokojit.¹²⁸ Není rozhodná ani sexuální preference pachatele, nemusí se tedy jednat ani o osobu trpící parafilii a stejně bezvýznamná je i případná homosexuální orientace pachatele.¹²⁹

Avšak pachatelem může být i osoba právnická (viz § 7 TOPO), tento případ bude představitelný například tehdy, pokud kdy bude právnická osoba organizátorem trestných činů pohlavního zneužívání.

2.4.1 Osoba pachatele trestného činu pohlavního zneužití

Pachatelé pohlavního zneužití se liší ve svých aktivitách, motivacích, rituálech či výběru oběti. Jejich rozčlenění je důležité z hlediska výběru vhodného programu zacházení a stejně tak k poskytnutí odpovídající pomoci při následném začlenění zpátky do společnosti. Je potřeba mít na paměti, že „čistý“ typ pachatele bude výjimkou a nelze tedy postupovat stereotypně a jednotlivé osoby posuzovat pouze podle předem nastavených kritérií.¹³⁰ Obecně je můžeme dělit na nedevariantní (neparafilní) pachatele, kteří dítě vyhledávají jen jako náhradní objekt a za běžné situace provozují sexuální aktivity s osobou dospělou, a na deviantní (parafilní) pachatele, kteří jsou trvale zaměřeni na děti jako objekty svého sexuálního zájmu. Je

¹²⁷ ŠVANDOVÁ: *Aktuální judikatura...*, s. 170.

¹²⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 1964, sp. zn. 5 Tz 8/64

¹²⁹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. května 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009

¹³⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 35.

třeba poznamenat, že praví sexuální devianti tvoří mezi pachateli pohlavního zneužívání menšinu.¹³¹ Sexuální deviací pak bude nejčastěji pedofilie. Jedná se o zaměření pachatele na předpubertální děti, které nemají vytvořeny druhotné sexuální znaky. Sexuální zaměření pachatele není rozhodující a může být tedy heterosexuální, homosexuální i bisexuální. Dispozici pedofilie představuje nedostatek těch instinktivních mechanismů, které fyziologicky tlumí sexuální aktivitu k dětským objektům. Zajímavým se pak jeví zjištění, že většina pedofilů je schopna erotické reakce také na objekty sexuálně zralé.¹³² U pachatelů, kteří páchají pohlavní zneužívání pubescentů a dospívajících se hovoří o hebefilii (neanidofilii) a o efebofilii. Liší se následujícími znaky:

- pedofilie - pachatel je vzrušován specifickým dětským chováním i fyzickou nevypěstostí a vžívá se do jejich dětského světa. Často dochází mezi pachatelem a obětí k rozvíjení interpersonálních vztahů. Pedofil je v právu často definován jako: „...významně starší osoba, která dává přednost sexuálnímu styku s osobou, která je podle zákona dítětem a jeho fantazie jsou orientované na děti“¹³³;
- hebefilie - označuje sexuální přichylnost k mladým dospívajícím dívkám. Tento pachatel rád mluví s dívkami o dospělých záležitostech. Dívky se již vyznačují sekundárními pohlavními znaky, a proto brzy dochází k nekoitální interakci. Obecně je hebefilní muž považován za promiskuitního¹³⁴;
- efebofilie - obdobná porucha sexuální preference jako hebefilie, avšak pachatel je zaměřen na mladé dospívající chlapce.¹³⁵

Podle motivace a charakteristiky osobností můžeme pachatele dělit na následující typy:

- situační typ - pachatel, který primárně na dítě zaměřen není, jeho jednání je spojeno s dalšími okolnostmi
 - regredovaný - útok směřuje proti dítěti, které zná, a to pod vlivem stresu či pocitu vlastní méněcennosti¹³⁶

¹³¹ Tamtéž, s. 35.

¹³² WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, spol. s r.o., 2000, s. 139.

¹³³ BLATNÍKOVÁ: *Pachatelé komerčního...*, s. 22.

¹³⁴ Tamtéž, s. 36.

¹³⁵ Tamtéž, s. 23.

¹³⁶ BLATNÍKOVÁ: *Pachatelé komerčního...*, s. 37.

- morálně nevybíravý - pachatel, který zneužívá každou dostupnou osobu a dítě pak bere jako jednu z možností
- sexuálně nevybíravý - tento typ často experimentuje, zkouší různé sexuální praktiky, chce zkusit něco nového, ale na dítě primárně zaměřen není
- naivní - někdy také nazýván jako „inadekvátní“ z důvodu, že si ani nemusí uvědomovat neadekvátnost resp. protiprávnost svého jednání, vyznačuje se nižší inteligencí a celkově jde o jedince sociálně problémového
- preferenční typ - pro tento typ pachatele představuje dítě primární zdroj sexuálního uspokojení
 - sadistický - dítě bleskově napadá, unáší na vhodné místo, týrá a právě to mu přináší sexuální uspokojení, činnost tohoto pachatele je promyšlená, plánovitá a končí usmrcením dítěte
 - svádívý - k dítěti se chová jako k sobě rovnému a pomocí svádění si dítě získává, identifikuje se se samotným dítětem a velmi dobře zná způsob, jakým dítě přemýšlí¹³⁷
 - fixovaný - objektem tohoto pachatele se stávají především děti mužského pohlaví a dochází u něj k „zafixování“ v raném stádiu jeho psychosexuálního vývoje¹³⁸
- pachatelé, jejichž motivací je sexuální uspokojení s dítětem.¹³⁹

Existuje mnoho typologií, které jsou však více méně obdobné. Lze však shrnout, že za nejnebezpečnější typ lze označit sadistického (agresivního) pachatele, který své uspokojení získává působením bolesti někomu jinému a tím zasahuje i do dalších objektů chráněných trestním právem.

2.4.2 Mladistvý jako pachatel trestného činu pohlavního zneužití

V souvislosti se subjektem trestného činu pohlavního zneužití bych se ráda zastavila u situace, kdy pachatel i oběť jsou věkově blízkými dospívajícími. Zvláště pak, když mezi těmito osobami bude silný citový vztah. Podle statistických údajů

¹³⁷ BLATNÍKOVÁ: *Pachatelé komerčního...*, s. 37 - 38.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ SVATOŠ: *Mravnostní kriminalita...*, s. 271.

Ministerstva spravedlnosti bylo pro trestný čin pohlavního zneužití za rok 2013 celkem odsouzeno 297 osob. Z tohoto počtu bylo 104 osob mladistvých. Domnívám se, že ani tyto údaje nejde pokládat za nejrepresentativnější ukazatele, protože většina prvním sexuálních zkušeností osob mladších patnácti let zůstane neoznámena. Otázkou zůstává, zda je v těchto případech společenská škodlivost natolik výrazná, aby bylo třeba je kvalifikovat jako trestný čin. Ústavní soud ČR došel k závěru, že v situaci, kdy je mezi pachatelem a poškozenou minimální věkový rozdíl, může jít o jednání společensky škodlivé, ale spíše se přibližuje hranici zahrnující etické normy než oblasti, v níž by bylo možné jednání pokládat za trestný čin pohlavního zneužívání.¹⁴⁰

Na tuto problematiku je však nutné podívat se z více úhlů. Není totiž jen jedno jediné možné řešení, stejně jako neexistuje jediná modelová situace. Na prvním místě lze zmínit případ, kdy pachatelem bude osoba mladistvá, která ani nemusí být trestně odpovědná s ohledem na její mravní a rozumovou vyspělost, která je nezbytná dle § 5 odst. 1 ZSVM.¹⁴¹ Dále jsou zde psychologické, sexuologické a společenské aspekty, resp. kritéria, která jsou nastavena jinak než trestněprávně. Například sexuologie na rozdíl od trestního práva o normalitě či abnormalitě sexuálního chování uvažuje jen v souvislosti s psychosexuální a somatosexuální zralostí objektu, bez ohledu na zákonem stanovenou hranici pro legální pohlavní styk.¹⁴² Tím se opět dostávám k hranici, která je nastavena na patnáct let, a dle mého názoru by měla být snížena na čtrnáct let. Také si nemyslím, že by aktuálně stanovená zákonná hranice nějak výrazněji odrazovala od zahájení sexuálního života. Dovolím si citovat sexuologa MUDr. Trojana, který považuje věk 14 let za přiměřenou věkovou hranici pro povolenou sexuální aktivitu: *„Jistě ne pro plnou konzumaci sexu, pro zakládání rodiny a jiné zcela dospělé aktivity. Ale pro beztrestné a relativně velmi nevinné vztahy mezi adolescenty založené na poučeném souhlasu obou stran určitě ano..., ať se nám to líbí, nebo ne, ve čtrnácti letech dospívající většinou začínají s prvními ... experimenty.“* Snížení hranice by mohlo vést ke snížení kriminalizace normálního sexuálního objevování a experimentování mezi dospívajícími a zcela souhlasím, že toto sexuální chování je přirozenou součástí

¹⁴⁰ nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. března 1995, sp. zn. IV. ÚS 173/94

¹⁴¹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s. 1862.

¹⁴² DOHNALOVÁ: *Sexuální delikvence...*, s. 17.

vývoje a v pozdějším věku může přispět k vytvoření zdravých postojů vůči párové sexualitě.¹⁴³

Právě u mladistvých bude obzvláště nutné důkladně posuzovat závažnost jednání a zbytečně netrestat aktivity spadající pod „jiné pohlavní zneužití“, pokud intenzita zásahu bude velice nízká. A přestože pak může dojít k upuštění od trestního opatření podle § 11 odst. 1 písm. a) ZSVM, bude mladistvý nesmyslně stigmatizován a nelze vyloučit, že mu to přinese problémy i v budoucím životě.¹⁴⁴

2.5 Subjektivní stránka trestného činu pohlavního zneužití

Z hlediska subjektivní stránky trestného činu je vyžadován úmysl. Postačí úmysl nepřímý, musí se však vztahovat i k té skutečnosti, že útok směřuje vůči osobě mladší patnácti let. Pokud by se podle vyspělosti osoby domníval, že je starší patnáctilet, jednal by ve skutkovém omylu a v jeho důsledku by byl beztrestný. Opačný případ, tedy domněnka, že jde o sobu mladší patnácti let a ve skutečnosti by tomu tak nebylo, by se posuzoval jako pokus trestného činu pohlavního zneužití.¹⁴⁵

2.6 Trestný čin pohlavní zneužití ve srovnání s trestným činem sexuálního nátlaku

V zákoně č. 140/1961 Sb. se mimo trestného činu pohlavního zneužívání, tak jak ho známe dnes, nacházel pod § 243 obdobný trestný čin, který rozšiřoval ochranu na dítě mladší osmnácti let. Stanovoval, že:

- *Kdo zneužívá závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívá její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

Do nového trestního zákoníku se dostal v rámci nově zavedeného trestného činu sexuálního nátlaku, a to konkrétně pod § 186 odst. 2:

¹⁴³ DOHNALOVÁ: *Sexuální delikvence...*, s. 17.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

¹⁴⁵ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 556.

- *Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.*

Jde o základní skutkovou podstatu, která však vyžaduje zvláštní subjekt. Původní trestný čin pohlavního zneužívání také rozšiřuje o jednání spočívající v pohlavním sebeukájení, v obnažování nebo jiném srovnatelném chování. Pachatel může navíc k dokonání využít svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.¹⁴⁶ Díky tomuto nebude nutností prokázat závislost oběti na pachatele, protože ta nemusí být na pachateli pro naplnění těchto znaků odkázána v žádném směru. Vliv a důvěru je pak třeba spatřovat v pachatelově přirozené, sociální či náboženské autoritě.¹⁴⁷ Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že motivem pro zavedení takového ustanovení jsou i požadavky mezinárodních úmluv. Konkrétně jde o rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii a Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním, která vyžaduje, aby byly trestně stíhány i méně závažné formy sexuálního zneužívání dětí mladších osmnácti let.

Za důležité pokládám vzájemné odlišení těchto dvou trestných činů resp. § 186 odst. 2 a § 187 tr. zák. První a dle mého názoru na první pohled znatelný rozdíl spočívá v hmotném předmětu útoku. U pohlavního zneužití jde o dítě mladší patnácti let, oproti sexuálnímu nátlaku, který lze spáchat na komkoli. Druhý rozdíl lze spatřovat v jednání, kterého chce pachatel dosáhnout. U pohlavního zneužití jde o vykonání soulože nebo o jiný způsob pohlavního zneužití (viz. podkap. 2.3).¹⁴⁸ Jen zde poznamenám, že činnosti, které spadají pod jiný způsob pohlavního zneužití, jsou v širším pojetí považovány za pohlavní styk.¹⁴⁹ U sexuálního nátlaku jde o širší výčet činností, jak jsem zmiňovala výše. Mimo pohlavní styk hovoří zákon o:

- pohlavním sebeukájení (onanie, masturbace) - jde o jednání, při kterém osoba ukájí samu sebe, drážděním vlastních pohlavních orgánů, a to i za pomoci jakýchkoli pomůcek;

¹⁴⁶ HRUŠKA, VOLEVECKÝ: *Několik poznámek...*, s. 7.

¹⁴⁷ GŘIVNA, In *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* [online]. Praha: Bulletin advokacie, 2009 [cit. 11. června 2014]. Dostupné na <http://pravo.wz.cz/tre/data/trest_grivna.pdf>

¹⁴⁸ HRUŠKA, VOLEVECKÝ: *Několik poznámek...*, s. 9.

¹⁴⁹ ŠÁMAL: *Trestní zákoník...*, s.1861.

- obnažování - k sexuálnímu vzrušení pachatele dochází, pokud oběť svléká jednotlivé části oděvu a odhaluje eroticky významné části těla, nemusí tedy jít o odhalení celého těla;
- jiném srovnatelném chování - jednání, které lze vymezit negativně: nejde o pohlavní styk, pohlavní sebeukájení nebo obnažování; spadá sem např. urolagnie¹⁵⁰ a sadistické a masochistické jednání.¹⁵¹ Jelínek uvádí, že mezi takovými srovnatelnými chování patří i případy, kdy pachatel donutí oběť k sexuálně laděným pohybům, k mluveným či hlasovým projevům směřujícím k pachatelovu sexuálnímu vzrušení.¹⁵² U těchto činností je podle mého názoru na pováženu, zda mají být trestány stejně, jako výše uvedené sebeukájení či obnažování. Řešení bych viděla v již několikrát zmiňovaném podřazení jednání, které nezasahují tělesnou integritu oběti tak brutálním způsobem, do ustanovení trestného činu vydírání, popř. do nově vytvořeného trestného činu vydírání, zaměřeného čistě na sexuální vzrušení pachatele.

Důležitým pojmem, který posuzované trestné činy odlišuje, je znak „**přiměje**“. Vyjadřuje jakýkoliv způsob přesvědčení oběti. Nevztahuje se však na užití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy, které patří mezi znaky základní skutkové podstaty uvedené v § 186 odst. 1 a u pohlavního zneužití se neobjevují vůbec. Znak „*přiměje jiného*“ v sobě tedy neskrývá agresivitu, jedná se o nenásilnou formu, v důsledku které jedná poškozený dobrovolně.¹⁵³ Poslední odlišnost lze shledávat v postavení osoby pachatele a osoby poškozené. Existence určitého vztahu je u sexuálního nátlaku nezbytně vyžadována, na rozdíl od pohlavního zneužití, kde tvoří zvlášť přitěžující okolnost.¹⁵⁴

Poněkud zarážejícím dojmem na mě působí rozdílnost stanovených trestných sazeb za obdobné jednání. I přesto, že § 186 odst. 3 tr. zák. hovoří o spáchání činu na dítěti, tedy osobě mladší osmnácti let a § 187 odst. 2 tr. zák., jak jsem již zmínila, se vztahuje na dítě mladší patnácti let, jedná se o nepoměr značný. Sazba jeden rok

¹⁵⁰ Sexuální praktika, při které hraje důležitou součástí sexuálních aktivit a představ moč a močení.

¹⁵¹ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 120 - 121.

¹⁵² JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 553.

¹⁵³ BOHUSLAV, Lukáš. *K trestnému činu sexuálního nátlaku* [online]. *pravni prostor.cz*, 9. dubna 2014 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-k-aktualite-naturista-nechal-fotit-nahe-deti-do-vezeni-ma-jit-na-tri-roky>>

¹⁵⁴ HRUŠKA, VOLEVECKÝ: *Několik poznámek...*, s. 9.

až pět let za sexuální nátlak se jeví oproti dvou až deseti letům za pohlavní zneužití nízká. Domnívám se, že by tedy bylo vhodné tuto nesouladnost vyrovnat, a to zpřísněním sazby u sexuálního nátlaku.

Pokud přichází v úvahu jen některá z uvedených kvalifikací, musí být bez důvodných pochybností zjištěno, o jaký typ sexuální aktivity se jedná, způsob nebo prostředek jejího dosažení, věk a psychický stav oběti.¹⁵⁵ Reálný souběh trestných činů bude představovat situace, kdy pachatel přiměje osobu mladší patnácti let, která je svěřena jeho doзору, zneužívá její závislosti k opětovným souložím a v tomto jednání pokračuje i po dosažení patnáctého roku jejího věku (srov. Rt 25/1980). Jednání pachatele, které by bylo spácháno na dítěti mladším patnácti let a teoreticky by spadalo i pod skutkovou podstatu § 186 odst. 2 tr. zák., nelze zařadit pod § 186 odst. 5 písm. a) tr. zák., protože toto ustanovení výslovně odkazuje jen na § 186 odst. 1 tr. zák., k jehož naplnění je třeba určitý způsob donucení. V těchto případech se tedy čin posuzuje jako trestný čin pohlavního zneužití.

2.7 Sankcionování pachatelů pohlavního zneužití

Od účinnosti trestního zákoníku je způsob sankcionování pohlavního zneužívání poměrně konstantní. Mezi hlavní sankce, které bývají pachatelům ukládány, patří nepodmíněný trest odnětí svobody, kdy nejčastěji je ukládán v rozmezí od jednoho do pěti let, např. za rok 2012 byl uložen v 71,4 % případů. Tresty odnětí svobody podmíněně odložené jsou však mnohem početněji zastoupené. Pachatelům pohlavního zneužívání bývají ukládány téměř sedmkrát častěji než nepodmíněné tresty odnětí svobody a jako hlavní sankce byl v roce 2013 uložen 87 % odsouzených. Zcela výjimečně volí soudy jiný druh trestu, např. obecně prospěšné práce. Trest zákazu činnosti byl uložen ve spojení s jiným trestem v pěti případech.¹⁵⁶ Dle mého názoru by měl být ukládat pravidelně u případů, které naplňují znak svěřeni doзору.

Ochranná opatření bývají nařizována v menší míře i z důvodu již zmíněného výše - není pravidlem, aby pachatel byl také sexuálním deviantem.¹⁵⁷ Za rok 2013 bylo uloženo pětatřicet ochranných opatření. Z toho bylo čtyřadvacet

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. dubna 2013, sp. zn. 3 Tdo 275/2013

¹⁵⁶ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistické ročenky kriminality. 2013* [online]. justice.cz, [cit. 15. června 2014]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

¹⁵⁷ BLATNÍKOVÁ: *Pachatelé komerčního...*, s. 35.

sexuologických, šest protialkoholních, jedno protitoxikomanické a ve čtyřech případech se jednalo o ostatní léčení.

2.7.1 Léčebné programy pro osoby s poruchou sexuální preference

Na úvod považuji za důležité poznamenat, že pedofilních aktivit se dopouští nejen osoby postižené parafilii, ale i osoby závislé na drogách, alkoholu či mentálně retardované. Samotné sexuologické léčení je zahajováno až po psychiatrickém, psychologickém a tělesném zkoumání pacientů. Základ léčení spočívá především v podrobném seznámení s odchylkou sexuálně motivačního systému léčené osoby. Cílem pak zůstává reintegrace pacienta do společnosti. Na základě tohoto zjištění se pachatelé podrobí vhodnému léčebnému programu.¹⁵⁸ Může se jednat o:

- **odkrývající psychoterapii** - jejím cílem je pomoci pacientovi si uvědomit jeho sexuální anomálii jako poruchu, jedná se zejména o skupinové terapie, kde mají možnost porovnání s ostatními a tyto nově nabyté zkušenosti by mu měly usnadnit změnu postojů a rozšířit sebepoznání¹⁵⁹
- **kognitivně - behaviorální techniky** - tato terapie zahrnuje mnoho technik a vychází z teorie učení a podmiňování; pro lepší představu bych uvedla myšlenkový přesmyk, kdy pedofil odvrací své deviantní nápady k nesexuálním myšlenkovým obsahům, např. pomocí mapování puzení, kdy si pravdivě zapisuje každý pedofilní popud¹⁶⁰
- **edukativní postupy** - přichází v úvahu, pokud je sebeuvědomění pedofilního pacienta deformováno společenským odsuzujícím úsudkem o parafilních jedincích; terapeut pak má umožnit poznání konvenčních sexuálních vztahů většiny a zejména dovést pacienta ke změně postojů k vlastní anomálii, díky tomu se pak snáze naučí kontaktu s dospělými osobami¹⁶¹
- **biologické terapie** - zahrnuje léčbu psychofarmaky, hormonální terapii, kastraci (viz. podkap. 1.7.1)
- **socioterapie a sociální intervence** - jde o programy, které mají zabránit absolutnímu odsunu pacienta na okraj společnosti a zejména bránit recidivě;

¹⁵⁸ WEISS: *Sexuální zneužívání...*, s. 170 - 171.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 171.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 173.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 175 - 176.

a komunitní podpora po propuštění - poskytuje prevenci dalších protiprávních útoků¹⁶²

2.8 Pohlavní zneužití v evropských souvislostech

Ve 20. století si svět začíná všimnout práv dítěte. V roce 1924 byla Společností národů v Ženevě přijata Deklarace práv, která státy zavazuje k poskytování co nejlepší péče dětem. Dalšími dokumenty, které byly na tomto poli přijaty, byly Charta práv dítěte (1959) a Úmluva o právech dítěte (1989). Již od 60. let 20. stol. zájem společnosti směřuje především k problematice tzv. syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte¹⁶³ - CAN (child abuse and neglect).¹⁶⁴ Zdravotnická komise Rady Evropy v roce 1992 doporučila členským státům řadit problematiku CAN do následujících podskupin: tělesné týrání, psychické týrání, zanedbávání, pohlavní zneužívání (syndrom CSA), podávání alkoholu, drog a svévolné podávání utišujících nebo naopak povzbuzujících léků a systémové-institucionální týrání.¹⁶⁵ Právě sexuální zneužívání dětí, označované jako CSA (child sexual abuse), je jednou z nejčastějších a nejnebezpečnějších forem CAN. Radou Evropy bylo definováno jako nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě nebo chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, osahávání, soulož nebo vykořisťování kýmkoliv, kdo má dítě v péči nebo kdo takto dítě zneužívá. Rozděleno pak bývá na:

- kontaktní - mezi konkrétní aktivity patří např. laskání prsou, pohlavních orgánů a pohlavní styk
- nekontaktní - do této skupiny je zařazen exhibicionismus, pornografie, video, film nebo četba pornografického materiálu¹⁶⁶

Právě kontaktní sexuální zneužití dítěte odpovídá § 187 trestního zákoníku. Nekontaktní způsoby budou dle mého názoru postihovány zejména jako trestný čin

¹⁶² Tamtéž, s. 179 - 180.

¹⁶³ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí jakožto formy organizované kriminality. *Trestní právo*, 2007, roč. 11, č. 3, s. 20.

¹⁶⁴ CAN je jakákoli nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita či neaktivita rodiče, vychovatele, anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná a jež poškozuje tělesný duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje smrt.

¹⁶⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. Kriminalita páchaná na mládeži. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 2, s. 86.

¹⁶⁶ ZEZULOVÁ, Jana. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (2. část). *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 5, s. 10.

výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 tr. zák.) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 tr. zák.).

V roce 2010 zahájila Rada Evropy kampaň *Jedno z pěti*.¹⁶⁷ Jejím hlavním cílem je poukázat na problém sexuálního zneužívání dětí a přimět k podepsání a ratifikování Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním (tzv. Lanzarotská úmluva), které byla otevřena k podpisu 25. října 2007. Úmluva v čl. 18 odst. 1 stanoví stranám povinnost přijmout legislativní nebo jiná nezbytná opatření pro stíhání následujících úmyslných jednání:

- a) *účast na sexuálních praktikách s dítětem, které podle vnitrostátních právních předpisů nedosáhlo zákonem stanoveného věku pro sexuální praktiky;*
- b) *účast na sexuálních praktikách s dítětem,*
 - *pokud je k nim použito nátlaku, síly nebo pohrůžek; nebo*
 - *pokud došlo ke zneužití dítěte z pozice požívané důvěry, nadřízenosti nebo vlivu nad dítětem, a to i v rodině; anebo*
 - *pokud došlo ke zneužití obzvláště zranitelné situace dítěte, zejména pokud se jedná o dítě s mentálním či fyzickým postižením, či dítě ve stavu závislosti*

Úmluva dále uvádí, že každá strana stanoví limitní věk, pod který není dovolena účast na sexuálních praktikách s dítětem. Podle tohoto ustanovení tedy závisí zcela na zákonodárci toho kterého státu, jakou resp. komu ochranu poskytne. Zajímavějším ustanovením je třetí odstavec Úmluvy, který výslovně stanoví, že cílem čl. 18 odst. 1 písm. a) není úprava konsensuálních sexuálních praktik mezi nezletilými.¹⁶⁸ Z čehož se dá usuzovat právě na určitou shovívavost k prvním sexuálním zkušenostem mezi mladistvými.

Na základě výzvy Kongresu místních a regionálních orgánů Rady Evropy se do kampaně zapojí hlavní město Praha.¹⁶⁹ Na celostátní úrovni však Lanzarotská úmluva dosud přijata nebyla. Jedním z důvodů, proč se tak nestalo, byla absence trestní odpovědnosti právnických osob. Nicméně toto již nějakou dobu neplatí

¹⁶⁷ Dostupné údaje uvádí, že jedno z pěti dětí je obětí sexuálního zneužívání.

¹⁶⁸ Úmluva rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a pohlavnímu zneužívání přijata den 12. července 2007

¹⁶⁹ Magistrát hl. m. Prahy. *Praha se připojí ke kampani jedno z pěti*. [online]. parlamentnily.cz, 1. června 2014 [cit. 18. června 2014]. Dostupné na <<http://www.parlamentnily.cz/politika/obce-volicum/Praha-se-pripoji-ke-kampani-Jedno-z-peti-321425>>

a domnívám se, že by vláda České republiky měla jednat a Úmluvu, která je jedním z hlavních metodologických nástrojů v boji proti sexuálnímu zneužívání dětí, v nejbližší době podepsat.¹⁷⁰

Od výše zmíněných forem je třeba odlišit komerční sexuální zneužívání dětí (CSEC), které je definováno jako „každé užití dítěte pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu“. V roce 1996 byl do Stockholmu svolán první Světový kongres, který vymezil tři hlavní formy CSEC - obchodování s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografií. Jedná se o závažnou celosvětovou záležitost, kterou se zabývá mnoho mezinárodních úmluv, a považovala jsem za nutné jej alespoň zmínit.¹⁷¹

V této oblasti aktivně působí také Evropská unie. Základem je čl. 24 Listiny základních práv a svobod, který zakotvuje právo dětí na ochranu a péči. V roce 2011 byla přijata směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii. Směrnice má za cíl stanovit minimální pravidla týkající se vymezených trestných činů a sankcí. Má také přispět k ochraně obětí, předcházení této trestné činnosti a účinnému stíhání a postihu pachatelů.¹⁷²

O problematice pohlavního zneužívání by dle mého názoru měla být společnost mnohem lépe informovaná, proto je třeba ocenit i takové počiny, jakým je šestnáct tisíc kilometrů dlouhá cesta přes jednatřicet hlavních měst Evropy, kterou pěšky ujde ambasador nadace *Stop the Silence* Matthew McVarish. Jeho snahou je vyvolat diskuzi, která povede ke zlepšení harmonizace humanitární politiky EU vedoucí ke kvalitnější ochraně dětí. Je pravdou, že ve státech EU v této oblasti stále existují značné rozdíly. Příkladem je promlčení trestního stíhání trestného činu pohlavního zneužití. Zatímco ve Velké Británii neexistuje žádná promlčecí lhůta, v České republice činí deset nebo patnáct let po dosažení osmnácti let oběti, podle

¹⁷⁰ Aktuální situace (18. červnu 2014) nasvědčuje tomu, že k podpisu Lanzarotské úmluvy v nejbližší době skutečně dojde. Vláda ve svém usnesení doporučila prezidentovi republiky, aby zmocnil velvyslance k podpisu úmluvy s výhradou ratifikace a po vyslovení souhlasu Parlamentu České republiky ratifikoval.

¹⁷¹ DUNOVSKÝ, Jiří a kol. Problematika dětských práv v ČR s přihlédnutím k fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí. *Zdravotnictví a právo*, 2004, č. 2, s. 3.

¹⁷² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 112.

konkrétních okolností případu.¹⁷³ Domnívám se, že by se v této oblasti měla EU vydat právě směrem přibližování trestněprávních úprav, alespoň pomocí stanovení minimálních hranic.

2.9 Výskyt trestného činu pohlavního zneužití ve statistikách v letech 2010 - 2013

Pohlavní zneužití je nejčtenějším trestným činem z hlavy třetí trestního zákoníku. V roce 2013 se jednalo o 563 trestných činů.¹⁷⁴ Ze 432 stíhaných osob byla žena pachatelkou pouze ve třinácti případech a i v ostatních zkoumaných letech se nikdy nejednalo i více jak dvacet případů. Výrazně převažují tedy pachatelé mužského pohlaví. Ze statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR také vyplývá, že velká část trestných činů bývá odložena pro nepřípustnost stíhání podle § 159a odst. 2 - § 11 odst. 1 písm. d) tr. řádu, osoba není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Bude se jednat právě o případy prvních sexuálních zkušeností.

Poměrně překvapivě na mne působí údaj, že pohlavní zneužití nebývá spácháno pod vlivem alkoholu nebo návykové látky. Předpokládala bych, že zvláště díky mladistvým, se bude jednat o čísla vyšší než jen v součtu osmi případů za rok 2013. Podle oblastí je tento trestný čin nejvíce páchán v severních Čechách a na severní Moravě.

Podle policejních statistik za rok 2013 činila objasněnost trestných činů pohlavního zneužití 78,1 %.¹⁷⁵ Toto vysoké číslo lze přičítat skutečnosti, že se pachatel s obětí zpravidla dobře znají. K většině případů totiž dochází mezi příbuznými nebo mezi dospělými pracovníky dětských spolků a jejich svěřenci.¹⁷⁶ Opět je však třeba zmínit, že počet hlášených případů bude jen špičkou ledovce. Za zavřené dveře bohužel nikdo nevidí a opravdu vypovídající údaje je nemožné získat.

¹⁷³ JOHNSTON, Raymond. *Walking across the EU for child sex abuse awareness* [online]. praguepost.cz, 8. ledna 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.praguepost.cz/tempo/17733-walking-across-the-eu-for-child-sex-abuse-awareness.html>>

¹⁷⁴ Příloha č. 7.

¹⁷⁵ Policejní prezidium ČR. Celková kriminalita za rok 2013 [online]. policie.cz, [cit. dne 12. června 2014]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>>

¹⁷⁶ SVATOSĚ: *Mravnostní kriminalita...*, s. 272.

2.10 Trestný čin pohlavního zneužití *de lege ferenda*

U tohoto trestného činu považuji za nutné shrnout úvahy, které stojí za zvážení a bylo by dobré se nad nimi zamyslet z hlediska vývoje stávající právní úpravy:

- **stanovení hranice legálního pohlavního styku na 14 let** - zákonodárce nemůže ignorovat názory odborníků, naopak by měl vzít v úvahu skutečnou praxi ve společnosti, protože příkázaná hranice, která neodpovídá realitě, nemá šanci ovlivnit sexuální chování dospívajících. V úvahu by případně přicházelo po vzoru německé právní úpravy snížení hranice, pokud by byl pachatel při spáchání činu mladistvým;
- **zavedení privilegované skutkové podstaty pohlavního zneužití** - takto by byly posuzovány případy, ve kterých by byl zjištěn milostný vztah mezi osobou poškozenou a pachatelem, zároveň by si nebyli věkově příliš vzdáleni, např. pachatel by nepřesáhl jednadvaceti let. Judikatura při existenci mileneckého vztahu, pokud ten vznikl jako vztah milenecký od počátku a poškozená osoba byla sama schopna svůj vztah k pachateli skutečně považovat za vztah milenecký, vylučuje zákonný znak zneužití závislosti.¹⁷⁷ Já bych v těchto situacích šla ještě dál a v rámci privilegované skutkové podstaty snížila horní hranici trestní sazby na jeden rok až pět let. Tímto by se také otevřela cesta pro uplatnění odklonů v trestním řízení.

Poslanecká sněmovna České republiky schválila 14. května 2014 vládní návrh zákona, kterým se do trestního zákoníku dostává nový trestný čin, a to trestný čin navazování nedovolených kontaktů s dítětem. Z hlediska teorie půjde o předčasně dokonáný trestný čin. K jeho spáchání pak bude postačovat úmysl pachatele spáchat v navrhované skutkové podstatě vyjmenované činy.¹⁷⁸ § 193b tr. zák. by měl znít:

- *Kdo navrhne setkání dítěti mladšímu patnácti let v úmyslu spáchat čin podle § 187 odst. 1, § 192, § 193, § 202 odst. 2 nebo jiný sexuálně motivovaný trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

¹⁷⁷ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2009

¹⁷⁸ SÝKORA, Michal. *Sexuální zneužívání nezletilých* [online]. pravni prostor.cz, 16. května 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/sexualni-zneuživani-nezletilych>>

Jak vidno zákonodárci se snaží zvýšit ochranu dětí mladších patnácti let. Domnívám se, že důvodem je zejména rozvoj informačních a komunikačních technologií. Nejsou již ojedinělé případy, kdy pachatel kontaktuje oběť přes sociální síť. Ty mu totiž poskytují prostor pro předstírání skutečností, které si dítě nemá jak ověřit.¹⁷⁹ Díky ustanovení tak vznikne prostor pro postih jednání, která by byla přípravou či pokusem trestného činu, což nelze hodnotit jinak než kladně.

¹⁷⁹ SÝKORA, Michal. *Sexuální zneužívání nezletilých* [online]. pravni prostor.cz, 16. května 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/sexualni-zneuzivani-nezletilych>>

3 Oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Většina osob, které se stanou obětí sexuálně motivovaného trestného činu, prožije trauma, které si jen málokdo umí představit. Jakýkoli zásah do intimní sféry člověka je vnímán velmi intenzivně a těžko lze po spáchání těchto trestných činů u obětí předpokládat, že jen zvednou hlavu a budou pokračovat v dosavadním životě. Všechny trestné činy nelze stavět na roveň, ale u těch nejzávažnějších bývá oběť následně konfrontována s dalšími stresovými situacemi, se kterými se musí vypořádat. Častokrát oběť pachatele zná a popř. k němu má z dřívější doby také vytvořený určitý vztah. Ne vždy je jednoduché zajistit důkazy o trestném činu. Oběť může být jediným svědkem, na kterém z velké míry stojí i odsouzení pachatele. Obhajoba pachatele pak logicky bude směřovat proti důvěryhodnosti a věrohodnosti oběti. Vysilující bude také trestní řízení, počínaje znaleckým vyšetřováním a konče povinností odpovídat na otázky ohledně její sexuality ve veřejném líčení. V neposlední řadě se pak bude muset vyrovnat se sekundární viktimizací a jistou stigmatizací.¹⁸⁰ I přesto, že se právní úprava snaží těmto věcem zabránit, nedomnívám se, že někdy zcela vymizí. Už jen z toho prostého důvodu, že i orgány činné v trestním řízení jsou složeny jen z lidí.

Oběťmi trestných činů se obecně zabývá viktimologie. Jedná se o vědu, která je relativně samostatnou součástí kriminologie. Předmětem viktimologie je šest skupin jevů a zájmů, a to osoba oběti, vztahy mezi pachatelem a obětí, proces viktimizace, role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci, pomoc obětem, způsoby jejich odškodnění a jejich rehabilitace, ochrana občanů před viktimizací.¹⁸¹ Z poznatků, které viktimologie přináší, vychází také zákonodárce. I viktimologie tedy přispívá ke zlepšení postavení oběti.

3.1 Postavení oběti v právní úpravě

Dlouhou dobu byla právní úprava zaměřena pouze na osobu obviněného a obětem nebyla příliš věnována pozornost. Do popředí zájmu se začaly dostávat až v souvislosti s restorativní justicí. Stále se však jednalo o úpravu neúplnou

¹⁸⁰ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s. 57.

¹⁸¹ VICHLENDÁ, Milan, KŘEČEK, Ivan. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o., 2011, s. 105 - 106.

a roztržštěnou. Dle trestního řádu na ně bylo nahlíženo jako na poškozenné, i když bylo deklarováno, že se ze strany státu jedná o subjekty hodné zvláštší péče. Úprava se déle nacházela v z. č. 209/1997 Sb. o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti a partikulárně např. v z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách či v z. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

V současné době stojí právní úprava postavení obětí na z. č. 45/2013 Sb., ZOTČ, který upravuje práva obětí trestných činů a nastavuje určitá pravidla pro poskytování pomoci obětem. Jeho přijetím Česká republika napravila i nedostatek implementace rámcového rozhodnutí 2001/220/SVV, o postavení oběti v trestním řízení. Evropská unie na tuto oblast klade velký důraz. To dokazují i směrnice, kterými se snaží zabezpečit obětem základní práva zejména v trestním řízení.¹⁸² Z poslední doby lze zmínit směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV. Zákon č. 45/2013 Sb. bohužel tuto směrnici zcela nezohledňuje a bude tedy nutná novelizace.¹⁸³

Zákon o obětech trestných činů v § 2 definuje pojem oběti. Přímo obětí je dle § 2 odst. 2 fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Zákon dále hovoří v § 2 odst. 3 o oběti nepřímé, kdy se jedná o příbuzného nebo jinou osobu blízkou přímé oběti, která v důsledku trestného činu zemřela.¹⁸⁴ Stěžejním pojmem pro oblast sexuálně motivovaných trestných činů však bude *zvlášt' zranitelná oběť*. Za tu je podle § 2 odst. 4 pro účely zmíněného zákona třeba považovat za splnění podmínek v odstavci 2 nebo 3 také dítě a oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Otázkou je, na jakém základu zranitelnost neboli vulnerabilita stojí. Obecně jsou za vulnerabilní považováni jedinci, u kterých je pravděpodobnost, že se stanou obětí kriminality díky dispozičním psychologickým charakteristikám, povaze a typu trestného činu nebo situačním a sociálním faktorům, vyšší.¹⁸⁵ Obsah pojmu se však časem rozšířil a došlo se k závěru, že zranitelnost může nejen předcházet samotnou viktimizaci, ale může být

¹⁸² Dále lze uvést např. směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů či směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

¹⁸³ JELÍNEK: *Zákon o obětech...*, s. 11 - 13.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 14.

¹⁸⁵ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 32.

viktimizací také vyvolána. To zahrnuje případy, kdy oběť trestným činem utrpěla značnou psychickou újmu.¹⁸⁶

Díky zavedení do právní úpravy se zvláště zranitelné oběti těší zvláštním postupům a opatřením. Mimo to umožňují oběti určitým způsobem rozčlenit. Zakotvení plyne i ze směrnice 2012/29/EU, kdy tyto osoby mají legitimní nárok na zvláště citlivé zacházení, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Při posuzování zranitelnosti je nutné uplatňovat osobitý přístup u každého případu. Evropská komise zdůrazňuje, že oběti jsou individuální bytosti, které reagují na zločiny různými způsoby. Proto členské státy musí nastavit adekvátní posuzovací a hodnotící mechanismy.¹⁸⁷

Zákon o obětech trestných činů mění i úpravu trestního řádu. Významným novem je zavedení předběžných opatření v § 88b tr. řádu a násl. Jedná se o taxativně vymezený okruh povinností, které lze obviněnému uložit v průběhu trestního řízení, již od zahájení trestního stíhání, nejdéle však do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým řízení končí.¹⁸⁸ Ve vztahu k oběti mají sloužit proti prohlubování primární viktimizace, a to zejména prostřednictvím omezení kontaktu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí. Podmínky, kterých lze předběžné opatření uložit vymezuje § 88b a jednou z nich je i to, že uložení předběžného opatření si vyžaduje ochrana oprávněných zájmů poškozeného, který je fyzickou osobou, zejména jeho života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti, nebo zájmů osob mu blízkých, nebo ochrana zájmů společnosti. Domnívám se, že pro oběti trestných činů, jimiž se v diplomové práci zabývám, budou přicházet v úvahu především:

- **zákaz styku s poškozeným**, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky - spočívá ve vyslovení nepřipustnosti jakéhokoli kontaktování nebo vyhledávání poškozeného, a to i prostřednictvím elektronických komunikací¹⁸⁹; příkladem může být situace, kdy pachatel a oběť před znásilněním tvořili milenecký pár;
- **zákaz vstoupit do společného obydlí** obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí - pod pojmem obydlí je třeba rozumět dům nebo byt, ale i jiné prostory sloužící k bydlení; také půjde

¹⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak posuzovat zranitelnost oběti. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 6, s. 5.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 7 - 8.

¹⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 5, s. 28.

¹⁸⁹ ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 1251.

o pozemky přiléhající k domu, bytu nebo jiné prostoře sloužící k bydlení, pokud je splněna podmínka, že i tyto „přiléhající“ prostory splňují vymezení, že slouží k rekreačním, zájmovým a kulturním účelům ubytovaných osob; navíc musí být splněna podmínka, že prostory jsou společně užívané obviněným i poškozeným¹⁹⁰; podřadila bych sem činy typu znásilnění provedené manželem oběti či pohlavní zneužití, které spáchal otec dítěte.

Orgány činné v trestním řízení rozhodují o uložení, změně a zrušení předběžných opatření z úřední povinnosti. V přípravném řízení tak činí v závislosti na jejich povaze soudce nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu. Oběť však může dát příslušnému orgánu podnět k jeho uložení. Rozhodnutí o uložení se musí opírat o konkrétní skutkové okolnosti a je tedy vyloučeno jejich uložení jen na základě domněnek.¹⁹¹ Zavedení tohoto institutu navazuje na trend posilování ochrany obětí trestných činů. To, jak hojně bude využíván, se teprve ukáže.

3.1.1 Práva obětí v trestním řízení

V souvislosti s procesními právy, která jsou nově přiznána obětem, se objevuje poměrně hodně kritických hlasů a některé jsou dle mého názoru zcela oprávněné. Cílem práce není rozebrat všechny novinky, které zákon o obětech trestných činů přináší, proto se zaměřím jen na ty, které se mohou v brzké době stát předmětem sporů. Právo oběti na informace tvoří jeden z pilířů, na kterém zákon stojí. Bezesporu se jedná o právo důležité, některá ustanovení však postrádají hlubší promyšlenost. Policejní orgán i státní zástupce je podle § 8 ZOTČ je povinen sdělit oběti určité informace již při prvním kontaktu s ní. Například má oběť informovat, u kterého orgánu získá další informace o věci, ve které se stala obětí trestného činu. Avšak to bude velmi těžké při prvním kontaktu určit. Není zde brána v potaz možná změna věcné nebo místní příslušnosti.¹⁹² Domnívám se proto, že by toto ustanovení mělo být z § 8 ZOTČ vypuštěno. Tím nechci v žádném případě říct, že by mělo být odstraněno ze zákona. Právě osoby, které se staly obětí sexuálně motivovaného

¹⁹⁰ ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 1258.

¹⁹¹ JELÍNEK: *Předběžná opatření...*, s. 29.

¹⁹² BASÍK, Michal. K dopadům nového zákona o obětech trestných činů, aneb abychom s vaničkou nevylévali i dítě. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 5, s. 32.

trestného činu, mají právo dozvědět se o případu co nejmíc. Věřím, že znalost vyjasněných skutečností může přispět k překonání tak hrůzného zážitku. Takovéto informování by ale mělo být spojeno se situací, kdy budou relevantně zjištěny poznatky o okolnostech činu.

Každá oběť má v trestním řízení postavení poškozeného a trestní řád obsahuje ustanovení, podle kterých jim jsou doručovány písemnosti. § 11 odst. 1 ZOTČ umožňuje oběti žádat poskytnutí pravomocného rozhodnutí, kterým se řízení končí. Hned v následujícím odstavci zmiňuje, že tím nejsou dotčena ustanovení trestního řádu o doručování písemností poškozeným. Může tedy docházet k situacím, kdy bude osobě doručeno jako poškozenému a pak znovu totéž jako oběti trestného činu. Taková duplicita bude představovat nadbytečné výdaje a zvýšenou administrativní náročnost zvláště u případů s více poškozenými. Komentář k tomuto ustanovení se odvolává na zásadu uvedenou v § 3 odst. 4 ZOTČ, z níž vyplývá, že oběť má právo na poskytnutí informací o právech oběti a právo na umožnění jejich plného uplatnění, přičemž na žádost oběti tak musí příslušné orgány učinit i opakovaně. Jestliže však oběť zneužívá svého postavení, není nutné jí vyhovět.¹⁹³ Otázkou zůstává, kdo a jak bude zneužívání postavení posuzovat.

Zvlášť zranitelné oběti mají podle § 17 ZOTČ právo žádat o zabránění kontaktu s osobou, již označí za pachatele. Takové žádosti se pak má vyhovět, pokud to nevyklučuje povaha úkonu. Zákonodárce se tímto snaží oběť chránit před druhotnou újmou. Toto ustanovení se pak dá vykládat jako nepřímá novela § 209 trestního řádu.¹⁹⁴ V řízení před soudem tak na základě žádosti bude výslech zvlášť zranitelné oběti probíhat v nepřítomnosti obviněného. To se však přičí právu obviněného na obhajobu. Možnost kontradiktorního projednání věci v sobě zahrnuje i právo na přímý výslech svědků svědčících proti němu. Zvlášť zranitelnou osobou je i dítě, a pokud bude např. sedmnáctiletý hoch okraden, může požádat o zamezení kontaktu s obviněným.¹⁹⁵ Povinnost vyhovět a dát přednost oprávnění oběti před právem obviněného na obhajobu působí poněkud absurdně. V situaci, kdy proti sobě stojí dvě základní práva, je třeba řešit podle zásady proporcionality. Kde dá soud přednost jednomu právu, je povinen minimalizovat zásah do dotčeného práva

¹⁹³ GŘIVNA: *Zákon o obětech...*, s. 96.

¹⁹⁴ BASÍK: *K dopadům nového zákona...*, s. 34.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 34.

druhého.¹⁹⁶ Jelikož se jedná o ústavně zakotvené právo, je jen otázkou času, kdy se k této problematice vyjádří Ústavní soud ČR.

V souvislosti se zvláště zranitelnými oběťmi zákon požaduje, aby výslech vždy vedla speciálně vyškolená osoba. Jakkoli je úmysl zákonodárce chvályhodný, a v některých případech se jedná přímo o nutnost, tak u výše zmíněného sedmnáctiletého hochy bude představovat zbytečnou administrativní zátěž a prodlužovat trestní řízení.¹⁹⁷

3.2 Oběti znásilnění a oběti pohlavního zneužívání

Oběti můžeme charakterizovat podle různých kritérií. Pojmem, který však všechny oběti spojuje, je újma. Ta může být:

- primární - má přímou souvislost s trestním jednáním pachatele, jde tedy např. o konkrétní zranění oběti;
- sekundární - ta vzniká až v návaznosti na spáchaný trestný čin, zdrojem může být pachatel, který oběť zastrašuje, dále reakce sociálního prostředí a také nevhodný postup orgánů činných v trestním řízení,¹⁹⁸ tento zdroj sekundární viktimizace považuji za naprosto nepřijatelný, a doufám, že i díky z. o obětech trestných činů a jeho požadavku v § 20 odst. 2 na provádění výslechu v přípravném řízení vyškolenou osobou, dojde k jeho výraznému omezení až vymizení;
- terciální - souvisí se stavem, kdy se oběť nedokáže vyrovnat s traumatickou zkušeností, i když z hlediska objektivního došlo k nápravě, uzdravení a odškodnění¹⁹⁹; přestože tato problematika již přesahuje rámec kriminologie, považuji za přínosné ji zmínit, protože je nutné si uvědomit, jak dlouhodobý a složitý může proces „nápravy“ oběti být.

3.2.1 Oběti znásilnění

V současné době se výzkumy, které se zabývají oběťmi, ubírají dvěma směry. První se zaměřuje na následky znásilnění. Ačkoli nechci snižovat jejich

¹⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2627.

¹⁹⁷ BASÍK: *K dopadům nového zákona...*, s. 34.

¹⁹⁸ VICHLENDÁ, KŘEČEK: *Kriminologie...*, s. 112.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 113.

nepopiratelnou potřebu, zajímavějšími shledávám výzkumy, které se zaměřují na to, zda existují určité predestinující podmínky, které zvyšují u té které osoby pravděpodobnost, že se stane obětí znásilnění. Ústřední myšlenka je založena na hypotéze, že chování a určité osobnostní rysy oběti podstatně ovlivňují rozhodování pachatele. Typologie, které vznikají, však příliš neodpovídají realitě a je třeba přihlížet k celkové situaci znásilnění.²⁰⁰ Na tomto základě můžeme rozlišit dva typy obětí:

- oběti vztahového znásilnění - pachatel s obětí je před spácháním znásilnění v kontaktu, dokonce se těší vzájemným sympatiím; po sexuálním násilí, které následuje, je oběť zmatena a pociťuje mnohdy i vinu;
- oběti útočného znásilnění - tyto oběti pociťují zejména strach a svislý stres z kriminálního útoku, který je překvapivý a nečekaný; častěji se u nich pak objevují příznaky posttraumatické stresové poruchy²⁰¹

Psychologické predestinační faktory jsou dnes spíše opouštěny a pozornost se obrací k výše zmíněné zranitelnosti, která je chápána jako komplexní vývojová charakteristika. Jejím kladným znakem je, že se může měnit v čase, a oběti tak nejsou automaticky a bezmyšlenkovitě zařazovány podle odškrtnutých znaků do určitých kategorií.

Následky zranění jsou shrnovány pod termín diagnostické hodnoty - *rape trauma*.²⁰² Jedná se však o klinicko-psychologický pojem, který neobsáhne širší okruh problémů, se kterými se oběť může potýkat. Bohužel stále se lze ve společnosti setkat s určitými stereotypy ohledně znásilnění. Proto považuji za důležité zmínit některá empirická fakta. Znásilnění se většinou odehrává v sociální blízkosti s pachatelem a nikoli formou přepadení. Pachatel nemusí být nijak nápadný ani trpět duševní poruchou. Většina žen se pokouší o verbální obranu a strach je limituje tak, že k masivnějšímu odporu nedochází. Samo znásilnění je pak oběťmi vnímáno jako ohrožení života, nikoli jako agresivní vynucený pohlavní styk.²⁰³ Negativní smýšlení společnosti o obětech znásilnění stále existuje a nelze ze dne na den zcela potlačit. Netýká se však jen společnosti, ale také orgánů činných v trestním

²⁰⁰ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s 62.

²⁰¹ Tamtéž, s. 63.

²⁰² Kromě posttraumatické stresové poruchy se pod tímto pojmem mohou skrývat i deprese, sociální fobie a kompulzivní poruchy.

²⁰³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*, 2002, roč. 35, č. 3, s. 201.

řízení. Jak si jinak si vysvětlit fakt, že předcházející flirt s pozdějším pachatelem či soukromý byt jako místo činu ovlivňuje náhled na oběť v negativním smyslu.²⁰⁴ Nezbyvá než doufat, že množství jak evropských směrnic, tak i snaha českého zákonodárce, jej alespoň částečně změní a my nebudeme svědky vět typu: „Však si za to mohla sama.“

3.2.2 Oběti pohlavního zneužívání

Větší péči o oběť pohlavního zneužívání implikuje prostý fakt, že se vždy bude jednat o osobu mladší patnácti let. Předmět zájmu je směřován na sexuální zneužívání dítěte, jež je degradováno na objekt uspokojení sexuálních nebo sexualizovaných potřeb dospělého. Dítě v těchto situacích kvůli tělesným, emocionálním i kognitivním charakteristikám vystupuje v pozici slabšího.²⁰⁵ Již jsou naštěstí překonány představy, že dětská psychika je výrazně „plastická“ a že si oběť pomůže sama či na nepříjemný zážitek zapomene. Podle zkušenosti pohlavní zneužívání dětskou oběť po psychické stránce poškozuje ve velké míře. Dítě se může jevit jako bez zjevných příznaků traumatizace a zdánlivě nepotřebuje podporu, důsledky viktimizace se však mohou objevit mnohem později např. v nějaké zátěžové situaci. Literatura tento jev označuje jako *sleeper efekt* neboli časový efekt.²⁰⁶ Vhodnou péči je třeba zvolit s ohledem na mnoho dalších skutečností, k nimž patří věk dítěte, vztah k pachateli, druh zneužívání, doba trvání zneužívání i reakce okolí.²⁰⁷ Mezi příznaky dlouhodobých následků patří intrese²⁰⁸, konstrukce²⁰⁹ a hyperarousal²¹⁰. Ty se překrývají se znaky posttraumatické stresové poruchy. Projevů a příznaků je velká řada a u každého dítěte budou následky individuální.

²⁰⁴ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s 68.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 73.

²⁰⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dítě jak oběť trestného činu. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 5, s. 13.

²⁰⁷ ZOUBKOVÁ: *Kriminalita páchaná...*, s. 90.

²⁰⁸ Oběti se nekontrolovatelně vnucují vzpomínky na prožitou událost. Zneužitě dítě znovu zažívá pocity bezmoci a toto znovu prožívání nemůže ovlivnit vůlí. Mohou ho navodit i zdánlivě bezvýznamné podněty jako je zvuk či pach.

²⁰⁹ Jedná se o syndrom vyhýbání se všem podnětům, které by mohly znovuprožívání spustit. Dítě se pohybuje mezi intenzivními emocemi a zdánlivou citovou lhostejností, mezi impulzivitou a apatií.

²¹⁰ Situace, kdy dítě žije neustále ve stresu, že se událost bude opakovat. Projevuje se např. poruchami spánku a zvýšenou lekavostí.

3.3 Postup při lékařském vyšetření oběti sexuální agrese

Po spáchání trestného činu je zejména potřeba zachytit a zadokumentovat stopy činu na těle oběti a zajistit tak potřebné důkazy. Jedná se o další zásah, se kterým se oběť po činu musí vyrovnat. I přesto, že se jedná o velmi citlivou oblast, je nutné, aby lékaři (gynekologové) postupovali s vědomím, že kromě zdravotnického aspektu se přidružuje i aspekt forenzní.

Nejdříve je potřeba sestavit anamnézu. Nedoporučuje se, aby rozhovor s obětí byl veden za přítomnosti příbuzných či partnera. Doplňující dotazy lékař zaměřuje na okolnosti a průběh trestného činu, včetně časových údajů, které pomohou k následnému zajištění biologických stop. Anamnéza musí obsahovat informaci, zda oběť měla pohlavní styk, datum posledního chtěného pohlavního styku, údaj o prodělaných sexuálně přenosných chorobách a u žen také údaj o menstruačním cyklu. Důležitou součástí je záznam o žadateli vyšetření, jímž může být osoba, která trestný čin ještě ani neohlásila, nebo orgány činné v trestném řízení.²¹¹

Následuje samotné vyšetření a odběry biologického materiálu. To by mělo probíhat za přítomnosti dalších povolanych osob, zvláště u žen je vhodné, aby jedním z přítomných byla osoba ženského pohlaví. Při prohlídce těla se musí lékař zaměřit na tři základní skupiny změn, které jsou nezbytné pro možnost zhodnocení. Pátrá tedy po známkách o souloži, známkách fyzického násilí, resp. sebeobrany, a známkách stavů vedoucích k bezbrannosti, tedy po alkoholu, sedativech či drogách, popř. fyzickém handicapu. Součástí je i prohlídka genitálu, okolí řitního svěrače a v odůvodněných případech vyšetření hltanu. U znásilnění je navíc standardní součástí bimanuální a ultrazvukové vyšetření. Odběr biologických stop pak bude zahrnovat zejména stěr z úst, okolí genitálu a rekta pro zjištění pachatelova spermatu, slin nebo krve z potřísněných částí těla vyšetřované osoby.²¹²

Po stanovení diagnózy poskytne lékař oběti odpovídající léčbu. Její součástí je i nabídka postkoitální antikoncepce, pokud žena sama spolehlivou antikoncepci nemá. Některá poranění nemusí být tak patrná, proto by si měl lékař oběť pozvat s odstupem jednoho až dvou dnů znovu. Doporučováno je pak druhé kontrolní vyšetření za čtyři až šest týdnů, kde se vyloučí případné těhotenství, sexuálně přenosné choroby i psychické trauma. Samostatné vyšetření psychologem, které má

²¹¹ TATÁREK, Jan. *Metodická pomůcka - doporučený postup při vyšetřování obětí sexuální agrese*. Ostrava: Krajské státní zastupitelství v Ostravě, 2009, s. 2.

²¹² TATÁREK: *Metodická pomůcka*...,s. 2 - 3.

objasnit vznik rape trauma syndromu, je u znásilnění doporučováno provést za jeden až dva týdny od spáchání trestného činu.²¹³

Není třeba zdůrazňovat, jak stěžejní bod v obžalobě bude lékařská zpráva představovat. Správně popsané a zadokumentované stopy zabraňují vzniku důkazní nouze, zvláště pokud je u trestného činu nezbytné pachateli prokázat použití násilí. Musí být vyplněna srozumitelně, v českém jazyce a včetně diagnóz. Její důležitost spočívá i v tom, že se může stát podkladem při zpracování znaleckého posudku.

U vyšetření dětí a adolescentů, jsou na lékaře kladeny ještě větší nároky. Je nutné zvolit zvláště citlivý přístup, protože častokrát ani nechápou smysl toho, co se událo. Před samotným vyšetřením je dobré získat důvěru dítěte a snažit se odbourat případné pocity studu a strachu.²¹⁴

3.4 Vedení výsledků dětských obětí

Bez výsledku oběti se vyšetřování trestných činů neobejde. Způsob a vedení výsledku se musí přizpůsobit vyslychané osobě. U oběti dítěte je nejproblematictější aspektem jeho ovlivnitelnost. Snaží se vypovídat tak, jak si myslí, že se po nich chce a vyslychající si musí dát pozor na to, jak otázku formuluje. Výzkumy pak uvádějí, že např. u znásilnění je nejvhodnější doba pro výslech 24 hodin po spáchání činu. Předtím může paměť zkreslovat prožitý šok a naopak po velkém odstupu zase obranné mechanismy.²¹⁵ Dříve byly výpovědi dítěte dokonce automaticky považovány za nevěrohodné s ohledem na jejich fantazii. Tento názor je však již překonán a uznává se, že je schopno poskytnout plnohodnotnou výpověď.²¹⁶ Kvalita informace, kterou je možné výsledkem získat, se odvíjí od tří základních faktorů:

- schopnost a kvalita vnímání - dětské vnímání často nerozpozná význam vnímaných událostí a obecně se soustředí spíše na jednotlivosti²¹⁷;
- schopnost a míra zapamatování - faktor času působí na důkazní kvalitu vždy negativně, a to jak u dospělých tak u dětí;

²¹³ Tamtéž, s. 4 - 7.

²¹⁴ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s 68.

²¹⁵ WEISS, Petr. *Sexuální agrese - oběti a pachatelé. Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 1, s. 13.

²¹⁶ ČIRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 332 - 334.

²¹⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, s. 123.

- schopnost reprodukovat vnímanou událost - právě zde bude významnou roli sehrávat vyslychající, který by se měl přidržet určitých pravidel.²¹⁸

Výslechu dítěte by měla předcházet důkladná příprava. Ta zahrnuje především znalost případu, základní informace o dítěti i prostředí, ve kterém bude dítě vyslycháno. Pečlivě by měly být voleny osoby, které se budou výslechu účastnit. Osoby, které jsou ze zákona oprávněny být přítomny výslechu, se mohou nacházet např. ve vedlejší místnosti, ze které mohou průběh sledovat a případně i uplatňovat otázky.²¹⁹ V souvislosti s tímto je nutné se pozastavit u § 102 tr. řádu, který byl taktéž změněn zákonem č. 45/2013 Sb. Jedná se o ustanovení, které upravuje způsob výslechu osoby mladší 18 let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj.²²⁰ Právě takové budou totiž výslechy znásilněných či pohlavně zneužitých dětí. Výslech má být prováděn šetrně a po obsahové stránce tak, aby jej v dalším řízení už zpravidla nebylo třeba opakovat. Obligatorně se přibírá orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže. Podle úvahy pak přichází v úvahu přibrání rodiče dítěte. V dalším řízení má pak být opakovaný výslech jen v nutných případech a v řízení před soudem lze provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním záznamu o výslechu. Jedná se tak o výjimku ze zásady ústnosti. Za „nutný případ“ bývá považováno právo obviněného na spravedlivý proces, podle něhož má obviněný právo vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě.²²¹ Toto právo stojí proti právu na zvláštní ochranu dětí, které je zaručeno jak Listinou základních práv a svobod, tak i Úmluvou o právech dítěte.²²² Kontradiktornost dokazování je dle mého názoru nesmírně důležitá a je ji třeba zachovávat. Zvláště v případech, kdy je oběť vyslychána o okolnostech podle § 102 tr. řádu v přípravném řízení, se musí postupovat tak, aby byl důkaz použitelný v hlavním líčení, tedy umožnit přítomnost obžalovaného. Ztotožňuji se zcela s nálezem Ústavního soudu ČR, který řekl, že pokud je odsouzení stěžovatele pro skutek v celém rozsahu založeno téměř výlučně na výpovědi svědka, který ho jako

²¹⁸ CHMELÍK: *Mravnost, pornografie...*, s. 123 - 124.

²¹⁹ Tamtéž, s.125.

²²⁰ Do přijetí z. č. 45/2013 Sb. se jednalo o osobu mladší 15 let.

²²¹ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. října 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03

²²² ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 1504.

jediný přímo usvědčuje a kterého stěžovatel neměl příležitost vyslýchat nebo dát vyslýchat v žádném stádiu trestního řízení, byl postup orgánů činných v trestním řízení znemožňující kontradiktorní postup ve vztahu ke jmenovanému svědkovi v rozporu nejen se základními zásadami trestního řízení, ale i s pravidly spravedlivého procesu.²²³ Přestože jsou pachatelé zmíněných trestných činů považováni za zavrženíhodné a společnost by je nejraději odsoudila i bez řádného trestního řízení, základní práva jim musí být bez jakýchkoli pochybností vždy zaručena a zvláště orgány činné v trestním řízení musí dbát, aby posuzování trestních činů neovládaly emoce, ale zákon.

3.4.1 Praktické zásady pro vedení výslechu dětí

Je známo, že děti předškolního a mladšího školního věku nejsou schopny příliš dlouho udržet pozornost. Na to by měl pamatovat i vyslychající. Délka nemá přesahovat třicet až šedesát minut a probíhat by měla v místnosti, kde není možnost nadměrného rozptylování.²²⁴ Avšak místnost, kde bude výslech probíhat, nesmí být příliš strohá a vzbuzovat v dítěti obavy. Jen velmi opatrně se musí zacházet s otázkami, po kterých následuje odpověď „ano“ či „ne“. Obecně mají děti tendenci dospělému přitakávat. Vyslychající by měl upozornit, že může odpovědět i: „Já nevím“. Upozornit však neznamena poučovat. To se stejně jako kárání nebo napomínání důrazně zakazuje.²²⁵ Výrazy, které orgán činný v trestním řízení používá, musí odpovídat slovníku dítěte. Nebude výjimkou, že se dítě v tak stresové situaci, jakou pro něj výslech zajisté bude, rozpláče. Nedoporučuje se dítě konejšit, ale dát mu prostor pro uklidnění.²²⁶

Existuje mnoho dalších obdobných zásad. Od vhodnosti mít v místnosti např. čokoládu po přesné formulace vět při výslechu používaných. Všechny mají jediný cíl, a to zabránit dalšímu zraňování dítěte. Úkol vyslychajícího je pak zcela zřejmý - tomuto požadavku dostát.

²²³ nálezk Ústavního soudu ČR ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. II. ÚS 29/06

²²⁴ ČÍRTKOVÁ: *Forenzní psychologie...*, s. 339.

²²⁵ Tamtéž, s. 335 - 226.

²²⁶ KOVÁŘ: *Sexuální agrese...*, s 84.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo provést analýzu trestného činu znásilnění a trestného činu pohlavního zneužití, které jsou spolu s dalšími trestnými činy upraveny jako trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. S ohledem na rozsah práce nebylo možné pojmout všechny trestné činy, které se právě v hlavě třetí trestního zákoníku nacházejí.

Vybrané trestné činy jsem obecně rozebírala z hlediska jejich vývoje oproti minulé právní úpravě, kdy zejména úpravu základní skutkové podstaty znásilnění nepovažuji za příliš šťastnou i s ohledem na to, že nepostihuje jednání, které je pro znásilnění nejtypičtější, a to soulož. Považuji tedy za velmi vhodné zamyslet se nad tím, zda nevytvořit kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vydírání, která by byla zaměřena právě na jednání pachatele, jehož cílem by bylo donutit jiného k pohlavnímu styku. Při snaze analyzovat pojmové znaky znásilnění je nutné pracovat se soudní judikaturou, ovšem i k ní je potřeba přistupovat kriticky. Některé činnosti, které jsou pokládány za znásilnění a které naopak ne, se musí vykládat v souvislosti se všemi okolnostmi případu a zejména podle intenzity zásahu do osobní integrity člověka.

U pachatelů znásilnění je třeba si uvědomit, že ve většině případů se nebude jednat o osoby trpící parafilií. Jejich členění je důležité zejména pro zvolení vhodného trestu, který pomůže k nápravě pachatele a opětovnému začlenění do společnosti. Jedná-li se o sexuálního delikventa, bude navíc nutné zvolit příhodnou léčbu. Jako jedna z biologických forem je u nás umožněna i kastrace. Ta je ale podrobena kritice Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Jelikož je kastrace možná jen u velmi nebezpečných a rezistentních případů, a navíc jen po kvalifikovaném souhlasu pacienta, neshledávám důvod pro zrušení této eventuální možnosti léčby.

Za velký nedostatek považuji skutečnost, že Česká republika dosud nepodepsala Úmluvu o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva), kterou Rada Evropy definuje různé formy násilí páchaného na ženách, trestný čin znásilnění nevyjímaje. Až dojde k jejímu přijetí a já se domnívám, že to nebude již dlouho trvat, bude třeba zlepšit vedení statistik, studování příčin a důsledků trestného činu znásilnění. K tomu totiž přijetí Úmluvy mimo jiné zavazuje. Ze zprávy, kterou vytvořila Evropská ženská lobby, zaznívají kritické ohlasy na použití síly, jakožto jednoho ze znaků skutkové podstaty, namísto toho je

doporučováno zařadit nedostatek souhlasu ze strany oběti, to však nezaznává jen na naší právní úpravu. Výtka se týká většiny definic znásilnění, které obsahují právní řády států Evropy. Zmiňuje však také § 163 tr. řádu, který upravuje nutnost souhlasu oběti pro trestní stíhání pachatele trestného činu podle § 185 odst. 1 a 2 tr. zák. Zejména u § 185 odst. 2 tr. zák. se s kritikou ztotožňuji a myslím si, že by vypuštění tohoto ustanovení z § 163 odst. 1 tr. řádu skutečně přicházelo v úvahu.

Trestný čin pohlavní zneužití je charakteristický tím, že jeho závažnost bude vždy záviset na okolnostech případů. Pohybujeme se od případů prvních sexuálních zkušeností, kde obětí i pachatelem jsou děti, až po velmi společensky škodlivé případy, kdy je pachatelem preferenční sadistický typ osoby, která trpí pedofilií. Hranice začátku sexuálního života je u nás nastavena na patnáct let a má mimo jiného sloužit k zamezení příliš brzkému zahájení pohlavních styků. Zákonné vymezení je jedna věc a skutečná praxe ve společnosti věc druhá. I s ohledem na názory odborníků se jako možné řešení jeví snížení věkové hranice v případech, kdy by pachatel činu byl při spáchání mladistvým. S tímto souvisí i myšlenka možnosti zavést privilegovanou skutkovou podstatu pohlavního zneužití, při existenci milostného vztahu mezi obětí a pachatelem, a to v případech, kdy si nejsou věkově příliš vzdáleni.

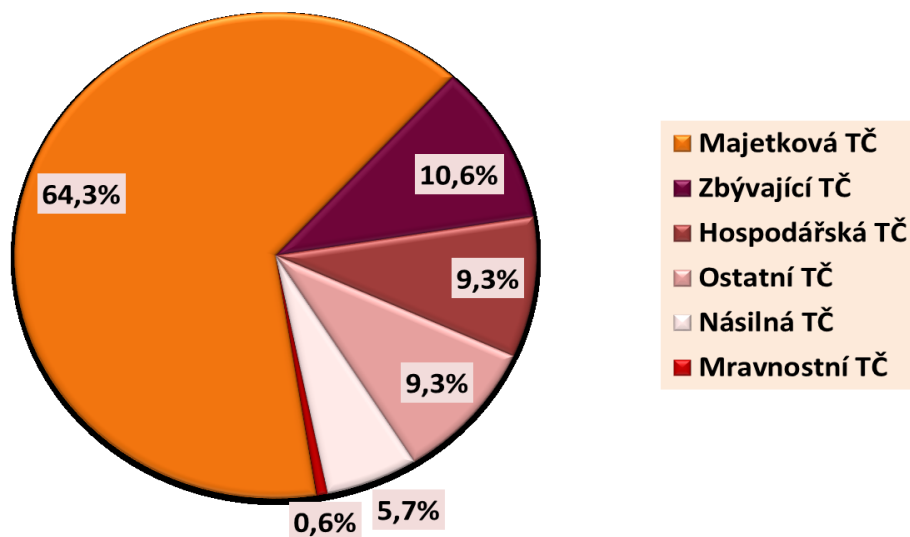
Ochrana dětí před sexuálním zneužíváním dětí je tématem celoevropským. Česká republika prozatím nepřijala Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním (tzv. Lanzarotská úmluva), která je jedním z metodologických nástrojů v boji proti této problematice. Lze však doufat, že se tak stane v nejbližší době, protože již odpadly důvody, které bránily jejímu přijetí.

Česká právní úprava se dočkala přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Ten sjednocuje do té doby roztroušenou úpravu a napravuje nedostatek implementace rámcového rozhodnutí 2001/220/SVV. Dále určuje, které oběti budou považovány za zvláště zranitelné, a přiznává obětem práva, kterých se mohou dovolávat. Zvláště zaručovaná práva je třeba posuzovat i kritickým pohledem, protože mnohá mohou vést k nadbytečným výdajům a zvýšené administrativní zátěži. Mimo to z. č. 45/2013 Sb. novelizuje i další zákony. V trestním řádu zavádí institut předběžných opatření, kdy na případy sexuálně motivovaných trestných činů se bude vztahovat především zákaz styku s poškozeným a zákaz vstoupit do společného obydlí. Jelikož jde o úpravu nově zavedenou, nelze ji objektivně hodnotit. To, jak bude prospěšná, ukáže až čas.

Právní úprava trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti je neodmyslitelnou součástí zvláštní části trestního zákoníku. Dle mého názoru patří mezi ty, které je nutné přizpůsobovat i vývoji společnosti. Není možné ustrnout a neohlížet se na poznatky z jiných vědních oborů. Stejně tak nežádoucí je měnit to, co bylo již praxí prověřeno. I přesto, že právní úprava některými těmito nedostatky trpí, nejsou tak závažné, aby mařily naplnění primárního cíle úpravy, kterým je ochrana před zásahy do lidské integrity.

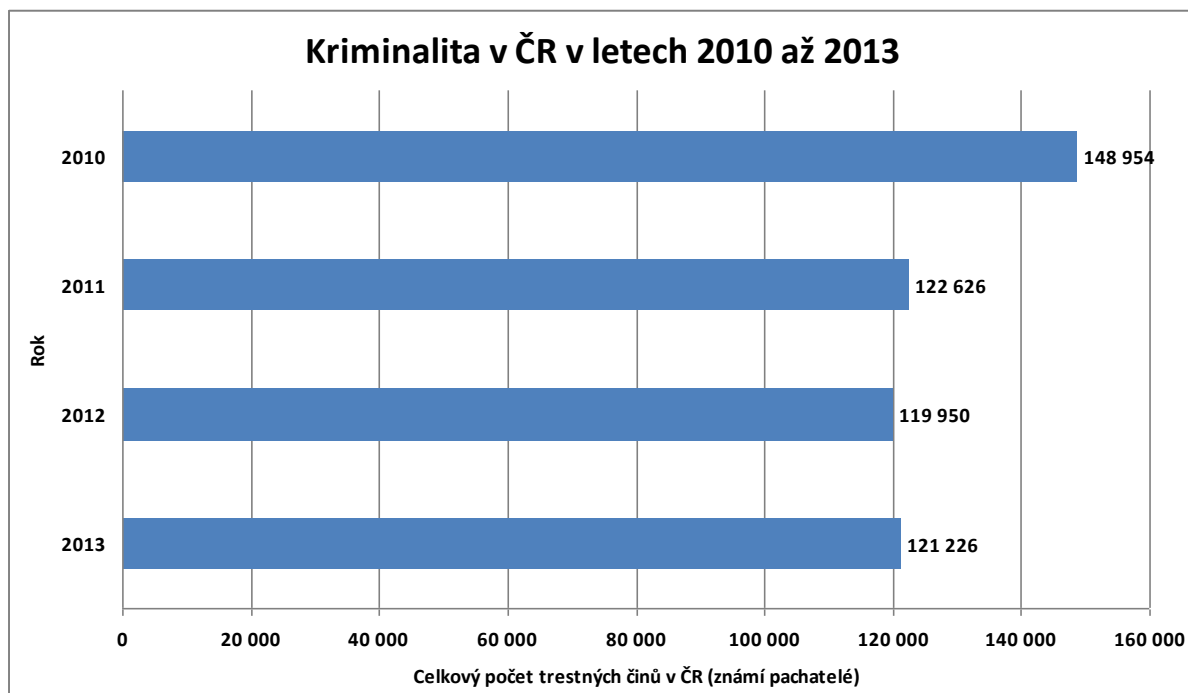
PŘÍLOHY

Příloha 1: Podíl jednotlivých druhů trestné činnosti za rok 2013

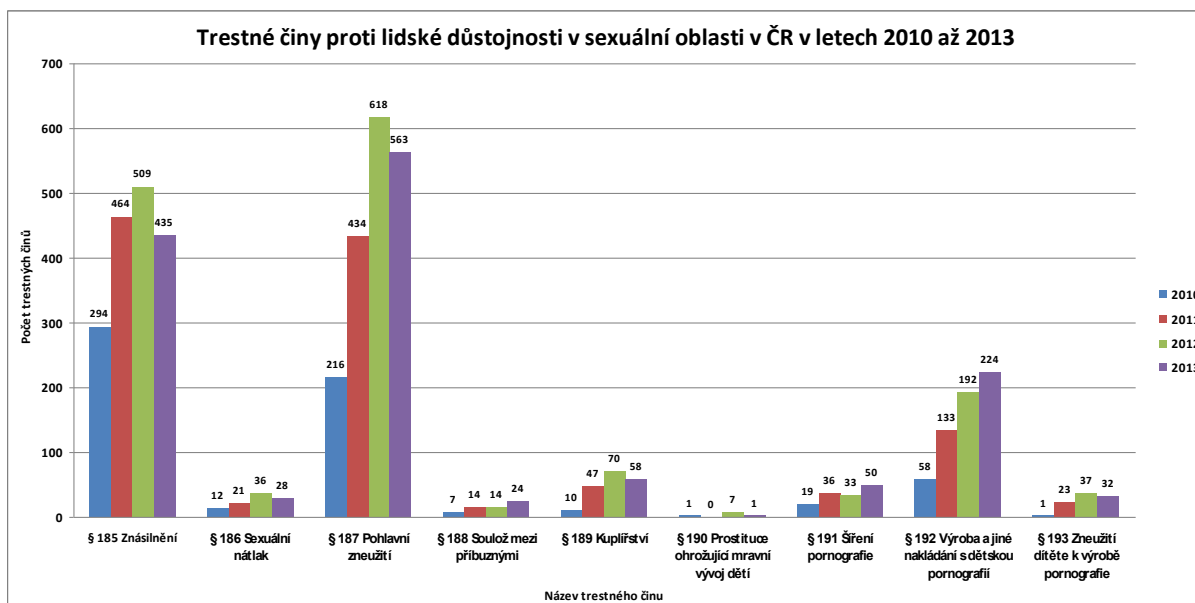
zdroj: Policie ČR, Kriminalita za rok 2013

Příloha 2: Kriminalita v ČR v letech 2010 až 2013

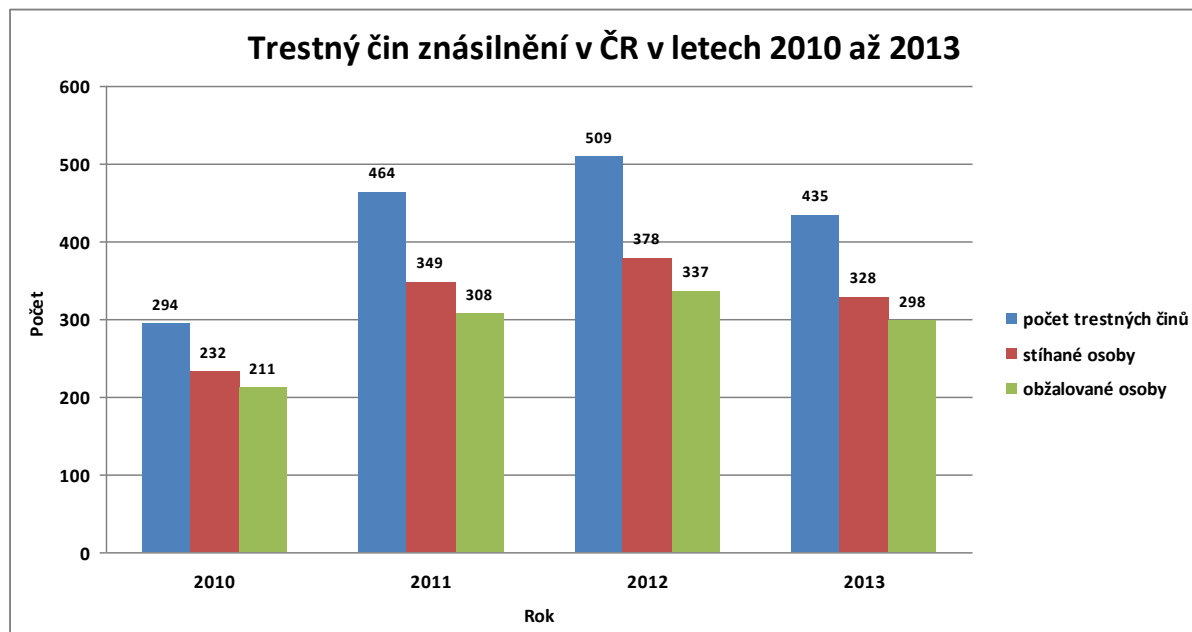
zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 3: Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v ČR v letech 2010 až 2013

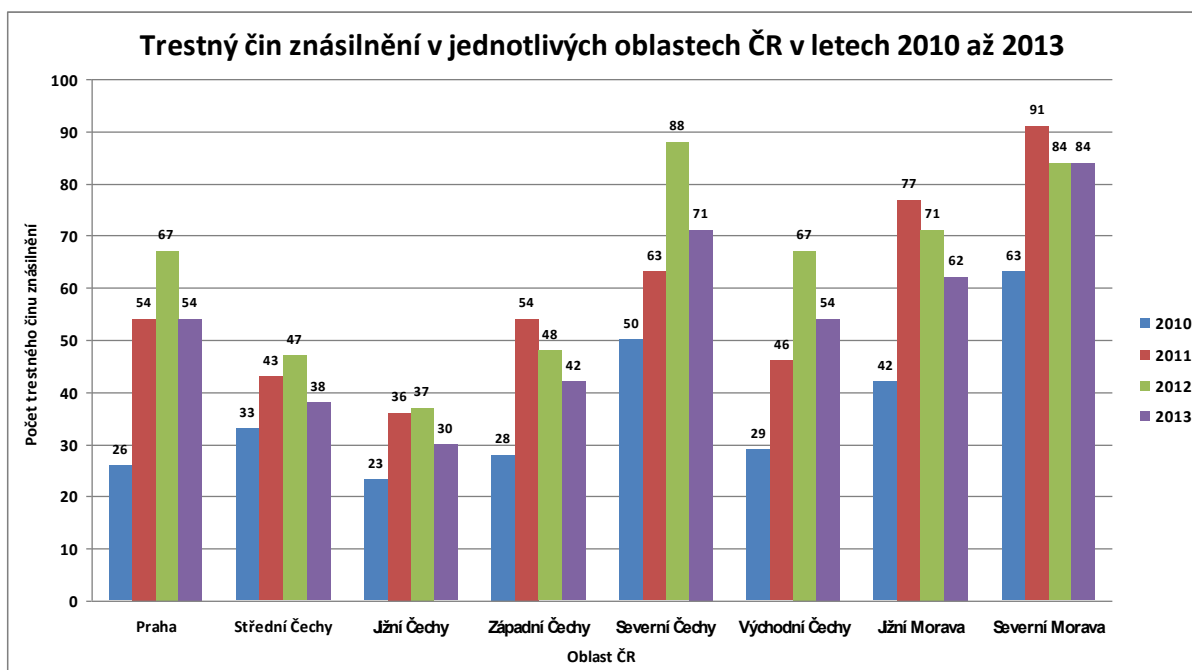
zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 4: Trestný čin znásilnění v ČR v letech 2010 až 2013

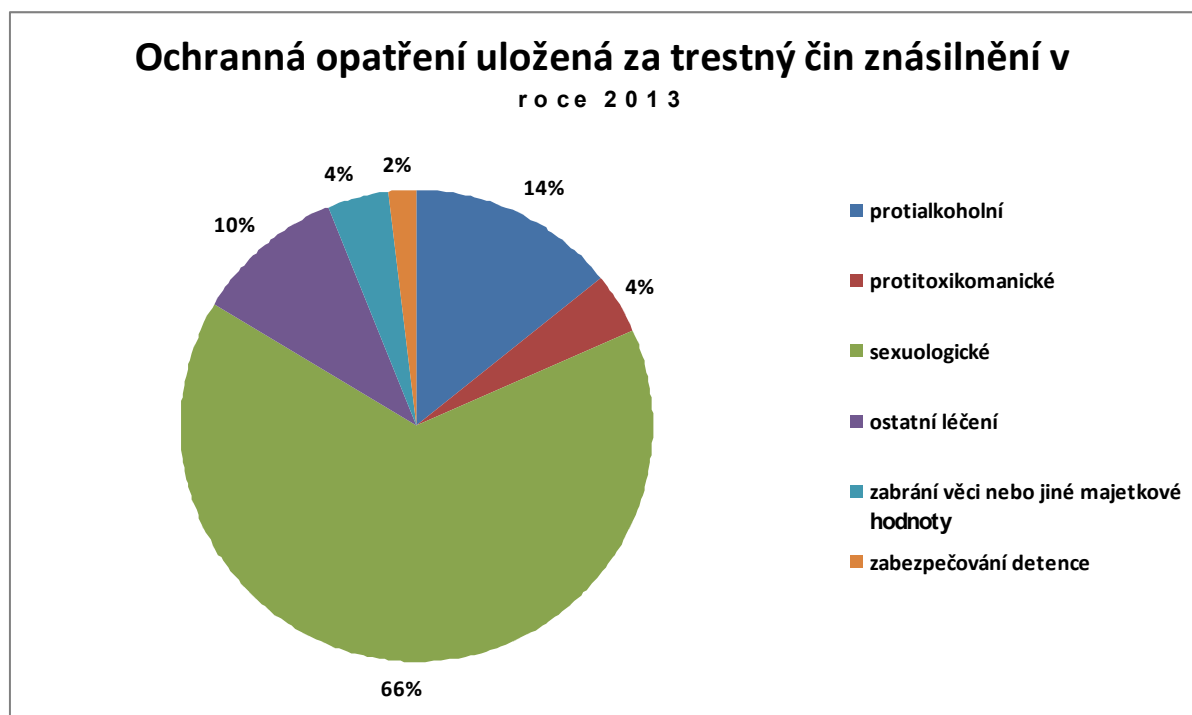
zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 5: Trestná čin znásilnění v jednotlivých oblastech ČR v letech 2010 až 2013

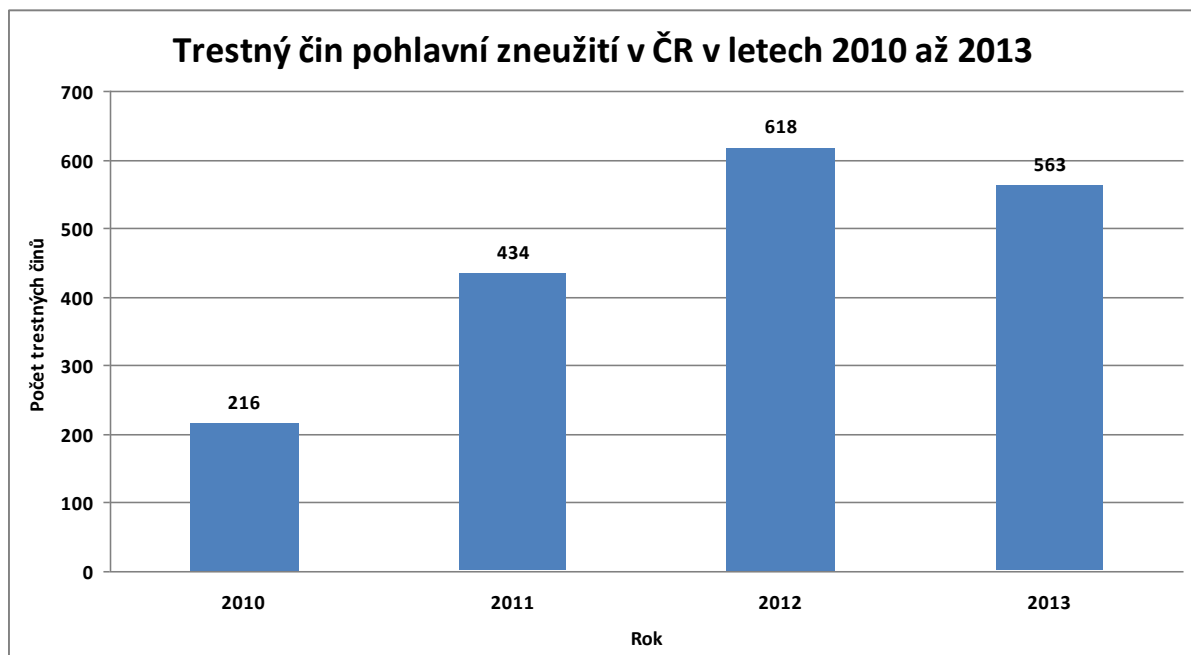
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 6: Ochranná opatření uložená v ČR za trestný čin znásilnění v roce 2013

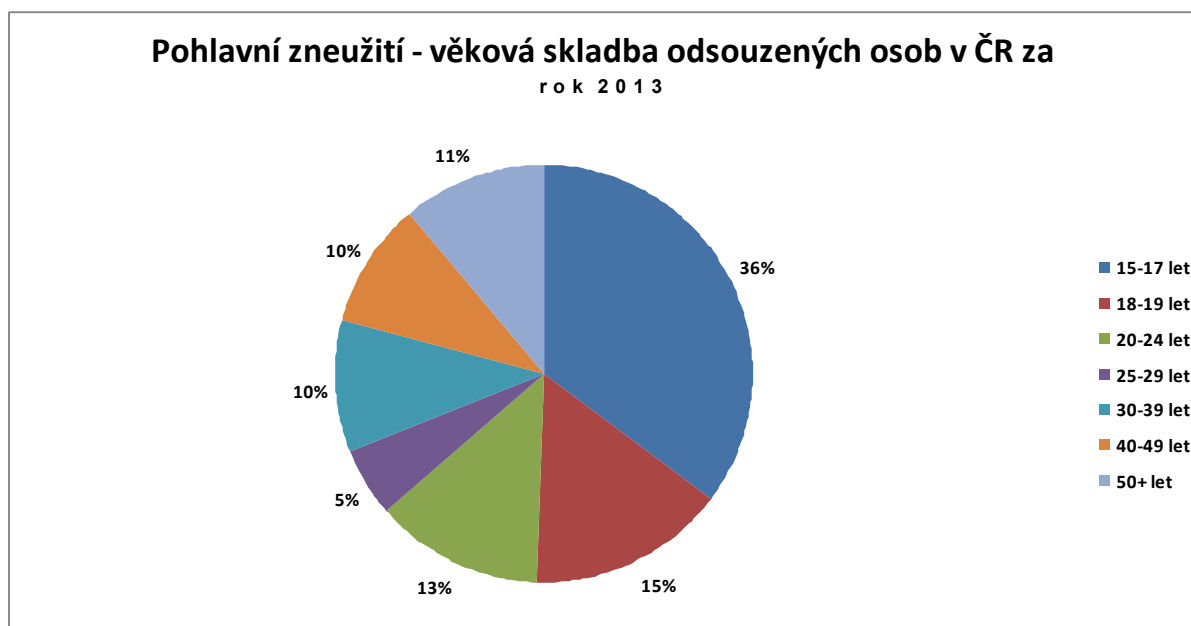
zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 7: Trestný čin pohlavní zneužití v ČR v letech 2010 až 2013

zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 8: Pohlavní zneužití - věková skladba odsouzených osob v ČR za rok 2013

zdroj: Vlastní zpracování

BIBLIOGRAFIE

Odborná literatura

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 140 s. IBSN 9788073380915.
- BOURKE, Joanna. *Znásilnění - dějiny od roku 1860 do současnosti*. Praha: Mladá fronta, 2010. 555 s. IBSN 978-80-204-1984-2.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 439 s. IBSN - 978-80-7380-213-4.
- European Women's Lobby. *Barometer on Rape in the EU 2013*. EU Office Brussels: Friedrich Bert Stiftung, June 2013. 80 s.
- GŘIVNA, Tomáš, Pavel Šámal, Helena Válková a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 520 s. IBSN 978-80-7400-513-8
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013. 263 s. IBSN 978-80-87576-49-6.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. 904 s. IBSN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s. IBSN 978-80-87576-64-9.
- KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese - znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: MAXDORF, 2008. 292 s. IBSN 9788073451615.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s. IBSN 978-80-7179-082-2.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 600 s. 116. IBSN 978-80-7357-509-0.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář II, § 157 - 314s*. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2013. s. 1899 - 3730. IBSN 978-80-7400-465-0
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář II, § 140 - 421*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s.1451 - 3586. IBSN 978-80-7400-428-5.
- VICHLENDÁ, Milan, KŘEČEK, Ivan. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o., 2011. 219 s.
- WALBY, Sylvia et al. Directorate-General for Internal policie. Citizen's Rights and Constitutional Affairs. *Overview of the worldwide best practices for rape*

prevention and assisting women victims of rape. European Union, Brussels, 2013. 210 s.

- WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, spol. s r.o., 2000. 212 s. IBSN 8071697958.

Odborné časopisy

- BASÍK, Michal. K dopadům nového zákona o obětech trestných činů, aneb abychom s vaničkou nevylévali i dítě. *Státní zastupitelství*, 2013, roč. 11, č. 5, s. 32 - 36.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka, ZEMAN, Petr. Pachatelé sexuálních trestných činů a zacházení s nimi - současné problémy z pohledu výzkumu. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 4, s. 96 - 99.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí jakožto formy organizované kriminality. *Trestní právo*, 2007, roč. 11, č. 3, s. 20 - 23.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dítě jak oběť trestného činu. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 5, s. 13 - 16.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak posuzovat zranitelnost oběti. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 6, s. 5 - 12.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*, 2002, roč. 35, č. 3, s. 197 - 205.
- DOHNALOVÁ, Radka. Sexuální delikvence mladistvých - relativizace pohlavního zneužívání mezi dospívajícími. *Trestní právo*, 2010, roč. 14, č. 12, s. 13 - 18.
- DUNOVSKÝ, Jiří a kol. Problematika dětských práv v ČR s přihlédnutím k fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí. *Zdravotnictví a právo*, 2004, č. 2, s. 2 - 15.
- HEJDUK, Marek. Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání). *Trestní právo*, 2011, roč. XV, č. 12, s. 22 - 27.
- HRUŠKA, Jiří, VOLEVECKÝ, Petr. Několik poznámek k trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti podle trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2010, č. 2, s. 4 - 9.

- JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 5, s. 27 - 30.
- KOLÁŘ, Jiří. Trestný čin znásilnění a jeho oběti. *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 9, s. 555 - 586.
- MITLÖHNER, Miroslav. Právní aspekty sexuálního zneužívání. *Trestní právo*, 2000, roč. 4, č. 9, s. 6 - 12.
- SVATOŠ, Roman. Mravnostní kriminalita - její pachatelé a oběti. *Kriminalistika*, 2012, roč. 45, č. 4, s. 264 - 274.
- ŠČERBA, Filip. K některým problémům postihu násilných trestných činů. *Kriminalistika*, 2013, roč. 46, č. 3, s. 198 - 207.
- ŠVANDOVÁ, Nicola. Aktuální judikatura v případech pohlavního zneužívání. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 7-8, s. 164 - 174.
- TATÁREK, Jan. Metodická pomůcka - doporučený postup při vyšetřování obětí sexuální agrese. Ostrava: *Krajské státní zastupitelství v Ostravě*, 2009, s. 1 - 8.
- VIZIGNER, Radek. Svoboda pohlavního života a role trestního práva. *Trestní právo*, 2007, roč. 11, č. 6, s. 19 - 24.
- ZEZULOVÁ, Jana. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (2. část). *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 5, s. 10 - 13.
- ZOUBKOVÁ, Ivana. Kriminalita páchaná na mládeži. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 2, s. 83 - 95.

Internetové stránky

- Bann Ki-moon. Mezinárodní den za odstranění násilí na ženách [online]. Informační centrum OSN v Praze, 25. listopadu 2010 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1649>>.
- BOHUSLAV, Lukáš. K trestnému činu sexuálního nátlaku [online]. *pravni prostor.cz*, 9. dubna 2014 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-k-aktualite-naturista-nechal-fotit-nahe-deti-do-vezeni-ma-jit-na-tri-roky>>.
- ČESKÝ SVAZ ŽEN. MDŽ 2014 - Výzva ČSŽ adresovaná členům a členkám Parlamentu České republiky. [online]. *csz.cz*, 7. března 2014 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.csz.cz/view.php?cislocclanku=2014030001>>.

- DAVIDOVÁ, Eva. Oběti znásilnění potřebují pomoc. A jasnou oporu v zákoně, kterou dnes nemají. [online]. senat.cz, 3. prosince 2013 [cit. 9.června 2014]. Dostupné na <<http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1676>>.
- EVROPSKÝ PARLAMENT-ZPRAVODAJSTVÍ. Předcházení násilí na ženách - výzva pro všechny. [online]. europa.europa.eu, 5. března 2014 [cit. 9. června 2014]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/content/20140304STO37508/html/P%C5%99edch%C3%A1zen%C3%AD-n%C3%A1sil%C3%AD-na-%C5%BEen%C3%A1ch-v%C3%BDzva-pro-v%C5%A1echny>>.
- KOLAJA, David. Senátoři schválili nový trestní zákoník + originální příručka k novému zákoníku. [online]. justice.cz, 8. ledna 2009 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <<http://ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-prirucka-k-novemu-zakonu>>.
- Legislationline. Criminal codes [online]. legislationline.org, [cit. 15. června 2014]. Dostupné na <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
- Magistrát hl. m. Prahy. Praha se připojí ke kampani jedno z pěti. [online]. parlamentilisty.cz, 1. června 2014 [cit. 18. června 2014]. Dostupné na <<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/obce-volicum/Praha-se-pripoji-ke-kampani-Jedno-z-peti-321425>>.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistické ročenky kriminality. 2013 [online]. justice.cz, [cit. 15. června 2014]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.
- Policejní prezidium ČR. Celková kriminalita za rok 2013 [online]. policie.cz, [cit. dne 12. června 2014]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>>.
- SÝKORA, Michal. Sexuální zneužívání nezletilých [online]. pravni prostor.cz, 16. května 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/sexualni-zneuzivani-nezletilych>>.

Právní předpisy a úmluvy Rady Evropy

- zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 144/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 – 2013. Tisk č. 297: Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a pohlavnímu zneužíváním přijata den 12. července 2007
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. května 2011.

Judikatura

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 1964, sp. zn. 5 Tz 8/64
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. ledna 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77
- zhodnocení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. ledna 1982, sp. zn. Tpjf 158/80
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 1983, sp. zn. 6 To 39/82
- nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. března 1995, sp. zn. IV. ÚS 173/94
- nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. října 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/03
- rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. října 2004, sp. zn. 5 To 100/2004
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. ledna 2005, sp. zn. 5 Tdo 1507/2004
- usnesení Nejvyššího soudu ČR, ze dne 15. prosince 2005, sp.zn. 3 Tdo 1305/2005
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2006
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2009

- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. května 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009
- náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. ledna 2010, sz. zn. III. ÚS 722/09
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. května 2010 , sp. zn. 7 Tdo 258/2010
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. října 2010, sp. zn. 7 Tdo 1044/2010
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. září 2010, sp. zn. 8 Tdo 1494/2009
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 2011, sp. zn. 7 Tdo 191/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. června 2011, sp. zn. 6 Tdo 766/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 8 Tdo 994/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. září 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. 6 Tdo 1567/2011-32
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1341/2011
- usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. dubna 2012, sp. zn. IV. ÚS 3831/11-1
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. dubna 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. května 2012, sp. zn. 3 Tdo 345/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. října 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1205/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 11 Tdo 975/2012
- rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. dubna 2013, sp. zn. 2 To 12/2013
- rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. května 2013, sp. zn. 2 To 8/2013
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2013, sp. zn. 7 Tdo 368/2013
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2013, sp. zn. 7 Tdo 565/2013

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce, jejímž tématem jsou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, je co nejpodrobněji vymezit dva nejčastěji páchané trestné činy z této oblasti. Dále se zabývá postavením obětí trestných činů, zvláště v souvislosti s novou právní úpravou. Důraz je kladen na interpretaci pojmů skutkových podstat, které v praxi mohou činit potíže, zhodnocení stávající úpravy a náměty na možnosti pozměnění. Opomenuta nezůstala ani úprava vybraných trestných činů na evropské úrovni.

Úvodní kapitola je věnována trestnému činu znásilnění. Její součástí je stručný vývoj tohoto trestného činu, znaky skutkové podstaty, charakteristika osoby pachatele, sankcionování a statistické údaje. Následující kapitola pojednává o trestném činu pohlavního zneužití a je vystavěna obdobně jako kapitola úvodní. Jak trestný čin znásilnění, tak trestný čin jsou porovnány s trestným činem sexuálního nátlaku. Závěrečná část této diplomové práce se zabývá oběťmi sexuálně motivovaných trestných činů. Obsahuje charakteristiku a vymezení obětí, procesní práva i praktické zásady, které by orgány činné v trestním řízení měly ve styku s obětí dodržovat.

ABSTRACT

The aim of this diploma thesis, which theme are criminal offenses against the human dignity in the sexual area, is description of the two most frequently committed crimes in this area. It also deals with the role of the victims of criminal offenses, particularly in relation to the new legislation. Emphasis is placed on the interpretation of the term of facts of the case, which can cause problems in practice, evaluation of existing regulations and suggestions for it's modifying. The thesis also includes regulations of selected criminal offenses at European level.

The introductory chapter is devoted to the crime of rape. It includes a brief development of this crime, features of the facts of the case, characteristics of the perpetrator, sanctioning and statistical data. The following chapter deals with the criminal offence of sexual abuse and the chapter is built like the introductory chapter. The crime of rape and crime of sexual abuse are compared with the crime of sexual coercion. The final part of this thesis deals with victims of sexual offenses. It contains a characteristic and definition of victims, procedural laws and practical principles that the authorities in the criminal proceedings should be, in the contact with the victim, abide.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / KEY WORDS

Klíčová slova

Trestný čin, trestní zákoník, pachatel, oběť, znásilnění, pohlavní zneužití, sexuální nátlak, sankcionování.

Key Words

Criminal offence, criminal code, offender, victim, rape, sexual abuse, sexual coercion, sanctioning.